

TANULMÁNYOK

KRANZIERITZ KÁROLY

A LAŠVA KÖRNYÉKI CSATA 1415-BEN

A magyar hadtörténelem szerves részét képezi a török elleni védekezés és az e célból folytatott harcok sorozata. Luxemburgi Zsigmond (1387–1437) kezdi meg először a magyar déli határok védelmének kiépítését. Első lépésben védőállamok láncolatát kívánta létrehozni a magyar határok tehermentesítése érdekében. Havasalföld és Szerbia diplomácia úton integrálódott a magyar tervekbe. Komolyabb gondot okozott Bosznia helyzete, melyet Zsigmond majd egy évtizedes háborúskodással tudott csak térdre kényszeríteni és a védőállamok sorába tagolni. Az ennek a törekvésnek a végét és kudarcát jelentő Lašva környéki csatát kívánja a jelen tanulmány bemutatni.

A Lašva környéki csata megismerése és vizsgálata ez idáig nem történt meg. A hazai szakirodalomból Mályusz Elemér¹ és Engel Pál² megemlíti az 1415 nyarán történt ütközetet, de mélyebbre ható vizsgálatokba nem bocsátkozott senki. A külföldi szerzők (Vjekaslav Klaić³ vagy Sima Ćirković⁴) munkája sem hozott egységes áttekintést az ütközet körülményeiről és eseményeiről.

A részletes feldolgozás elmaradásának egyik oka a csata eseményeiről közvetlen információt hordozó dokumentumok hiánya. Ez a probléma továbbra is fennáll, de a rendelkezésre álló közvetett, okleveles és elbeszélő forrásokból a Lašva környéki ütközet több, döntő pillanata is rekonstruálhatóvá válik. Jelen tanulmány a rendelkezésre álló okleveles és elbeszélő források segítségével igyekszik pótolni a mulasztást; a vizsgálat kiterjed az ütközetet megelőző és az azt követő eseményekre és azok nemzetközi szinten betöltött szerepére. A további kutatások célja lehet az ütközet diplomácia- és politikatörténeti besorolása a korszakos nagypolitika és a török elleni védekezés kérdésköreibe.

Előzmények

A török folyamatos térnyerése a Balkán-félszigeten Luxemburgi Zsigmond uralkodása alatt a Magyar Királyságnak is problémát jelentett. A szerb–bosnyák sereg 1389. évi rigómezei veresége után a török portyázó csapatok már magyar területekre is betörték. Zsigmond 1389 és 1392 között négy hadjáratot vezetett a királyság déli határaihoz, ezeknek hosszú távú eredményeiről nincsenek információk.⁵ A következő török elleni fellépése

¹ Mályusz Elemér: Zsigmond király uralma Magyarországon. Budapest, 1984. (A továbbiakban: *Mályusz* 1984.) 111. o.

² A két tanulmány megjelent: In: *Engel Pál: Honor, vár, ispánság. (Válogatott tanulmányok.) Szerk. Csukovits Enikő.* Budapest, 2003. (A továbbiakban: *Engel* 2003.) 247–301., 494–511. o.

³ *Vjekaslav Klaić: Bosznia története a legrégebb kortól a királyság bukásáig.* Nagybecskerek, 1890. (A továbbiakban: *Klaić* 1890.) 271–272. o.

⁴ *Sima Ćirković: Istorija srednjovekovne bosanske države.* Szarajevó, 1964. (A továbbiakban: *Ćirković* 1964.) 242–243. o.

⁵ Bővebben *Engel Pál: A török–magyar háborúk első éve 1389–1392.* In: *Engel* 2003. 555–568. o.

egy európai szintű keresztes vállalkozás volt, ami személyes vezetésével és több nemzet részvételével, Nikápoly mellett, 1396-ban súlyos vereséggel ért véget.

Zsigmond kezdeti próbálkozása, amely szerint az előretörő törökökkel szemben támadó, úgynevezett aktív védekező politikát alkalmaz, kudarcot vallott.⁶ A nikápolyi vereség után az új magyar védelmi koncepció a passzív védelemre épült. Az elképzelés egy védőzóna kialakítását irányozta elő, mely a déli határ mentén található államok láncolatából állt volna össze. A cél az ellenséges támadás elhárítása jóval a magyar határok előtt, a védőállamok erejét felhasználva. Maga a terv teljesen újszerűen hatott, hiszen Nagy Lajos korában a Balkánra indultak támadó hadjáratok, ezzel szemben Zsigmondnak egy állandóan harcra kész török állammal szemben kellett védenie a magyar érdekeket – uralkodása második felében már magyar területeket is. A magyar balkáni külpolitikának török elleni berendezkedését Zsigmond új, politikai vonással is felruházta. Első sorban nem rokoni kapcsolatokkal, hanem anyagi javakkal és a török elleni segítségnyújtásba bevonva igyekezett a déli államok uralkodóit a Magyar Királysághoz kötni.

Az első lépést Havasalföld vajdájának, Mircsének a magyar koronához való kötése jelentette 1395-ben.⁷ Ez még Nikápoly előtt történt, és feltételezhetően még nem szorosan a védelmi zóna kiépítéséhez kapcsolódott, de a későbbiekben ebből a szempontból az egyik legjobb lépésnek bizonyult, hiszen a vajda egészen 1418-ben bekövetkezett haláláig hűségesen szolgálta Zsigmondot. Mircse cserébe magyarországi birtokokat kapott, többek között Szörényt és Töröcsvárat.⁸

Zsigmond védelmi koncepciójának első sikere Szerbia lett. Rigómező után Lazarevics István szerb uralkodó I. Bajezid török szultán (1389–1402) vazallusává vált, s eleinte több hadjáratába elkísérte. Lazarevics és szerb csapatai 1402-ben a súlyos vereséggel záródó ankarai csatában is részt vettek. Az ankarai török vereség új helyzetet teremtett. A török belpolitikát majd egy évtizedig a belső harcok jellemezték, ezzel expanziós politikájuk is megállt a Balkánon. Lazarevics a változásra reagálva, 1403-ban vagy 1404-ben Zsigmond szövetségese lett.⁹ Ezzel a magyar határok Orsovától a Drina torkolatáig biztosítva lettek. Zsigmond hasonlóan nyerte meg a szerb despotát¹⁰ is, mint Mircse vajdát. Átengedte neki az egykori macsói bánágból még magyar kézen maradt Dettosföldet, amely Debrc (Debrecen), Nepričava és Belastena várakat foglalta magában.¹¹ Emellett hatalmas birtokokat kapott a Magyar Királyságon belül is.¹² Zsigmond a legnagyobb birtokosok közé emelte,

⁶ Bővebben: Engel 2003. 555–568. o.

⁷ Mályusz 1984. 112. o. Mircse a Bazarab-dinasztiának a tagja. Zsigmond 1395-ben ellenállás nélkül tudta visszasegíteni Havasalföld trónjára, melyet a török előző évben Vlad bojárnak adott. Mályusz 1984. 112. o.

⁸ Szörény és Töröcsvár mellett a fogarasi kerületet az omlási uradalommal együtt kapta meg. Engel Pál: Török veszély Zsigmond korában (1387–1437). *Századok*, 128. (1994) 278–285. o. (A továbbiakban: Engel 1994.) 279. o. Emellett Mályusz Elemér feltételezi, hogy Mircse felesége a Lackfi család tagja. Mályusz 1984. 112. o.

⁹ *Ryszard Grzesik – Stanislaw A. Sroka: Ismeretlen dokumentum a XV. század eleji magyar–szerb viszonyokról. Aetas*, 4. (2002) 104–107. o.; Engel 1994. 279. o.

¹⁰ Lazarevics István 1402-ben kapta a despota címet a bizánci császártól, II. Manuélétól.

¹¹ Lásd az 5. jegyzetben hivatkozott tanulmányt, 558. o.

¹² Lazarevics magyar birtokai: Szerémség és Torontál megye nagy része, Érdsonlyó, Debrecen, Szoboszló, Szatmár-Németi, Nagybánya, Munkács, Beregszász, Tállya, Tokaj, Boldogkő, Regéc, (Mező)-Túr. Engel 1994. 279. o.

ennek eredményeképpen Lazarevics 1427-ben bekövetkezett haláláig hű embere és egyik támasza maradt a magyar koronának.

A magyar védelmi zóna Havasalföld és Szerbia esetében megnyugtató sikereket eredményezett 1404-re. Nagyobb gondot okozott a királyság harmadik déli szomszédja, Bosznia. Itt ugyanis I. Tvrtko király 1391-ben bekövetkezett halála után a központi hatalom elvesztette erejét és egyes nagyhatalmú urak kezébe került. Közülük a legkiemelkedőbb a Hrvatinić családból származó Vukčić Hervoja nagyvajda volt.¹³ A magyar érdekek érvényesülése látszott, amikor Zsigmond 1394-ban Diakóváron megegyezett Dabiša bosnyák királlyal (1391–1395). A megállapodás legfontosabb pontja, hogy Dabiša halála után Zsigmond kapja a bosnyák koronát. A magyar–bosnyák viszony elmérgesedett, amikor is Hervoja nagyvajda 1398-ban elfoglalta Orbász és Kozara megyét, majd Nápolyi László, nápolyi király magyar trón iránti igényének egyik fő támogatójaként lépett fel. A Dabišát követő Ostoja (1398–1404)¹⁴ helyére Hervoja II. Tvrtkot ültette 1404-ben. Ostoja trónjának visszaszerzését a Zsigmondtól kért segítség útján remélhette. A trónfosztott király reményeit növelte Hervoja agresszív terjeszkedése a dalmát–horvát területeken, amit Nápolyi László nevében és felhatalmazásával – 1408/09-ig a helytartója volt – folytatott.¹⁵ A magyar fellépés nem is várattott magára: 1404-ben Maróti János macsói bán¹⁶ vezetésével indult meg a mintegy négy évig tartó hadjáratok sora, melynek a végén, 1408-ban Zsigmond kikényszerítette Hervoja meghódolását.¹⁷ Az, hogy mennyire volt fontos magyar szempontból Hervoja meghódolása, jól látszik Zsigmond nagyvonalú gesztusaiból. Hervóját bevette a Sárkányrend tagjai közé,¹⁸ megtette lánya keresztapjává, emellett nagy birtokadományokat kapott,¹⁹ és Spalato hercege címet is megtarthatta – ezt még Nápolyi Lászlótól kapta.²⁰

Zsigmondnak még egy ízben kellett fellépnie Bosznia ellen. 1410-ben, amikor is a hatalmát visszanyert Ostoja lázadt fel. A magyar király már Hervoja támogatását maga mellett tudva rendezte a kérdést és szorította vissza a bosnyák uralmat Bosznia déli ré-

¹³ Klaić 1890. 229. o. – Hervoja 1380-tól 1404-ig viselte a nagyvajdai címet, melyet még I. Tvrtko bosnyák királytól nyert. *Thallóczy Lajos*: Tvrtko király oklevele Hervoja nagyvajdasága felől. *Magyar Könyvszemle*, új folyam, 5. (1897) 166. o.

¹⁴ *Mályusz* 1984. 110. o.

¹⁵ Čirković 1964. 210–211. o. Nápolyi László látva, hogy a magyar koronára nincs esélye, 1408-ban Velencével kezdett tárgyalásokat Dalmácia eladásának ügyében. A helyzet változásával Hervoja pozíciója is veszélybe került, ezért jobbnak láthatta pártot váltani.

¹⁶ *Engel Pál*: Magyarország világi archontológiája 1301–1457. I–II. k. Budapest, 1996. (A továbbiakban: *Engel* 1996.) I. k. 29. o. Maróti János ekkor harmadik ízben töltötte be a macsói bán tisztségét (1402–1410). Maróti János 1404-ben hat bandériummal és más egyéb csapatokkal indult Ostoja király megsegítésére, a lázadó bosnyák főurak megzabolázására. *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*. Tom. I–XI. k. Cura et studio *Georgii Fejér*. Budaë, 1829–1844. (A továbbiakban: *Fejér* I–XI. k.) X/4. k. 388. o.

¹⁷ *Engel Pál*: A 14–15. századi bosnyák–magyar kapcsolatok kérdéséhez. In: *Engel* 2003. 494–511. o. (A továbbiakban: *Engel*: Bosnyák.) 503. o.; *Engel* 1994. 290. o.; *Mályusz* 1984. 110. o. – Ragusa városa 1409 februárjában üdvözölte Hervoja és Zsigmond békülését. *Acta Bosnae, potissimum ecclesiastica cum insertis editorum documentorum registis ab anno 925 usque ad annum 1752*. Collegit et digessit *Eusebius Fermendžin*. Zágráb, 1892. (A továbbiakban: *Fermendžin* 1892.) 89. o.; *Medo Pucić*: Spomenici srbski od 1395 do 1423 to jest pisma pisana od Republike Dubrovačke. Knjiga I–II. Belgrad, 1858–1862. 94. o.

¹⁸ *Belúzky János*: Sopron vármegye története I. Budapest, 1938. 812. o. Hervoja volt a huszonharmadik a felvettek sorában.

¹⁹ *Mályusz* 1984. 111. o.

²⁰ Nápolyi Lászlótól 1403-ban kapta meg. *Engel* 1994. 280. o.

szére.²¹ A hadjáratok sorozata és Hervoja meghódolása több várat – Szebernik, Susjed, Kušlat, Brodar, Srebrenica, Kličevac, Dobor, Dobož és Maglaj – magyar befolyás alá vont Észak-és Közép-Boszniában. A magyar fennhatóság legdélebbi pontjai Toričan és Vesela Straža voltak.²²

A magyar uralkodó a német királyi cím megszerzése után csekély figyelmet szentelt a magyar–bosnyák viszonyoknak. Az 1412. évi budai összejövetele, ami Ulászló lengyel király megnyerését célozta, Hervoja mellett megjelent vetélytársa, Hranić Sandalj, Hulm vajdája, is.²³ Jelenléte Zsigmond politikai lépése volt, hiszen Hervojával való kibékülése után Sandalj vajda maradt az egyetlen olyan hatalommal rendelkező személy Boszniában, aki veszélyt jelenthetett a magyar érdekekre.²⁴ Zsigmond joggal tarthatott attól, hogy Sandalj mint Bosznia második leghatalmasabb ura, felkavarja a bosnyák belügyeket, hiszen őt, Hervojával ellentétben adományokkal nem kötötte magához. Mégis a békét Hervoja rúgta fel 1413 nyarán, Sandalj megtámadásával.²⁵ A támadás mögött valószínűleg pozícióföltés állhatott, Hervoja tarthatott Sandalj előretörésétől a magyar királyi udvarban.²⁶ Zsigmond a hír hallatán azonnal pártütőnek nyilvánította Hervoját. Elrendelte birtokai elkobzását, ennek végrehajtását Eberhard zágrábi²⁷ és [Albeni] János pécsi püspökre,²⁸ valamint Garai János ozorai,²⁹ Medvei [Albeni] Péter dalmát–horvát³⁰ és Monoslói Csupor Pál szlávón³¹ bánokra bízta.³² A magyar bárók körében Hervoja nem örvendett népszerűségnek. Valószínűleg nem nézték jó szemmel, hogy az adózó ellenségéből hirtelen velük egyenrangú személlyé vált. Ezt a viszonyt szemlélteti az 1415-ös csatavesztést követően kivégzett Csupor Pál esete, aki Hervoja személyes bosszújának lett áldozata. Thuróczy és Bonfini is leírással szolgál Csupor Pál haláláról, melyből lemérhető Hervoja és a főurak feszült viszonya. Csupor Pál a királyi palotában többször is ökörbőgéssel köszöntötte Hervoját, aki ezért a csatát követően a fogságba esett bánt marhabőrbe varratta és a folyóba dobatta.³³ A magyar urak és Hervoja viszonyán meglátszott a majd egy évtizedes fegyveres szembenállás.

²¹ Čirković 1964. 212–213. o.; Engel: Bosnyák, 504. o.; Mályusz 1984. 111. o.

²² Engel: Bosnyák, 504–505. o.

²³ Mályusz 1984. 111. o.

²⁴ Hervoja után 1404-től ő is rendelkezett a nagyvajdai címmel. *Thallóczy Lajos* 13. jegyzetben idézett munkája, 166. o. – Ezzel együtt legalább akkora befolyással rendelkezhetett, mint Hervoja. Ezért Sandalj vajda személye komoly veszélyt jelenthetett. A félelem nem is volt alaptalan. A magyar király és Velence közötti konfliktusba a városköztársaság igyekezett bevonní Sandaljt, ez újból instabillá tette volna a magyar–bosnyák kapcsolatokat. Zsigmond ezért is tarthatta fontosnak mielőbbi megnyerését.

²⁵ Čirković 1964. 241. o.; Mályusz 1984. 111. o.

²⁶ Zsigmond Sandaljra bízta Lazarevics István megsegítését a törökkel szemben. Valószínűsíthetően ebben már saját hatalmának csorbulását láthatta Hervoja. *Klaić* 1890. 263. o.

²⁷ Eberhard zágrábi püspöki címe mellett udvari kancellár is 1404 és 1419 között. Engel 1996. I. k. 89. o.

²⁸ Engel 1996. I. k. 73. o.

²⁹ Wertner Mór: A Garaiak. *Századok*, 10. (1897) 903–938. o. (A továbbiakban Wertner: A Garaiak) 917. o.

³⁰ Engel 1996. I. k. 25. o.

³¹ Engel 1996. I. k. 20. o.

³² Engel: Bosnyák, 504. o.; Mályusz 1984. 111. o.; Zsigmondkori oklevéltár II–X. k. Összeállította és szerk. Mályusz Elemér – Borsa Iván – Tóth Norbert. (Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. sorozat 3–4., 22., 25., 27., 32., 41. és 42.) Budapest, 1956–2007. (A továbbiakban: ZsO.) IV. k. 769. sz.

³³ *Thuróczy János*: A magyarok krónikája. Ford. és jegyzetekkel ellátta Bellus Ibolya – Kristó Gyula. Budapest, 2001. (A továbbiakban: *Thuróczy*.) 351. o. Hervoja marhabőrbe varratta Csupor Pált

Zsigmond és Hervoja 1408-as megbékélése után a magyar urak csak királyuk parancsára fogadhatták el régi ellenségüket.³⁴

Hervoja bűnét növelte török támogatottsága.³⁵ A török belpolitika ekkor kezdett el stabilizálódni, és tette lehetővé a balkáni politikába való visszatérést az 1402-ben elszenvedett ankarai vereség után. Hervoja valószínűleg nem számított Zsigmondtól ilyen heves reakcióra. Ezt támasztja alá az a levele, melyet Zsigmond felségének, Borbála királynénak címzett, s melyből nyíltan kiderül, hogy Hervoja nem akart kiesni a király kegyeiből. Hervoja érezhette, hogy a török katonai segítség igénybevétele problémát jelent a boszniai ügyekben.³⁶ Zsigmond feltételezhetően elvárta volna, hogy Hervoja hozzá és ne fegyverhez, de még inkább ne a törökhöz forduljon. Hervoja hangsúlyozza, eddig nem keresett máshol védelmet, hanem Zsigmond oltalmára számított. De egyben kijelenti, hogy ott fog oltalmat keresni, ahol lehet.³⁷ Ebben az esetben nem csak a törökre kell gondolni, hiszen Hervoja Velencétől is többször próbált segítséget kérni, de a köztársaság mindannyiszor elutasította.³⁸

Hervoja fölkészült a magyar intervencióra, ezért a térség egyetlen komoly hatalmához, a törökhöz fordult. I. Mehmed (1413–1421) szultán valószínűleg szívesen hallgatta meg Hervoja sérelmeit, majd nyújtott neki segítséget – 30 000 török katonát ígért.³⁹ Hervoja a török adta lehetőségeket kihasználva, 1414 nyarán nagyszámú török lovassal támadásba lendült, és Dalmáciát – Zengg környékét – kezdte dúlni.⁴⁰ Magyar részről Ozorai Pipo temesi ispán⁴¹ őszi hadjárata volt a válasz,⁴² melyről pontos adataink nincsenek, a rendelkezésre álló források se vereségről, se győzelemről nem számolnak be.

és folyóba dobatta. „... a fejedelem [Hervoja] ábrázatát és viselkedését tekintve a marhára hasonlított, Pál pedig a királyi palotában tréfából gyakran bőgéssel köszöntötte őt, amiért ez nagyon meggyűlölte.” *Antonio Bonfini: A magyar történelem tizedei. Ford. Kulcsár Péter.* Budapest, 1995. (A továbbiakban: *Bonfini.*) 550. o.

³⁴ Thallóczy Lajos Monoszlói Csupor Pált, Garai Jánost és Maróti Jánost sorolja fel, akik Hervoja bukását szorgalmazták a legjobban. *Thallóczy Lajos: Hervoja herceg és címere. Turul, 1.* (1892) 1–12. o. (A továbbiakban: *Thallóczy: Hervoja.*) 5. o.

³⁵ *Fejér XI/5. k.* 404. o.; *Fermentžin* 1892. 97. o.; *ZsO IV. k.* 941. sz.

³⁶ *Ćirković* 1964. 242. o.

³⁷ *Fejér XI/5. k.* 384. o.; *Fermentžin* 95. o.; *Klaić* 1890. 265. o.; *ZsO IV. k.* 801. sz.

³⁸ *Fermentžin* 1892. 98. o.; Listine o odnošajih izmedju južnoga slavenstva i mletačke republike. Skupio *Sime Ljubić.* Knjiga VII. Zágráb, 1868–1891. (A továbbiakban: *Ljubić* VII.) 127. o.; *Klaić* 1890. 268. o.; *ZsO IV. k.* 1011. sz. – 1413. augusztus 25-én Hervoja levelében arra kéri Velencét, hogy gályáival segítsen visszaszerezni Spalato városát. Zsigmond a birtokai elvételekor a várost is felszólította Hervoja elhagyására. *Ljubić* VII. 123. o.; *ZsO IV. k.* 769. sz. – Spalato teljesítette is „ducis Herveoie, cui iam diucius stabant submissi, se his propeelapsis diebus commendabili quodam modo viriliter subtraxere”. Ragusa és Magyarország összeköttetéseinek oklevéltára. Öszeáll. *Gelcich József.* Bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta *Thallóczy Lajos.* Budapest, 1887. (A továbbiakban: *Gelcich* 1887.) 221. o.

³⁹ „...de oblati sibi per dominum Turcorum 30 000 Turcorum...” *Fermentžin* 1892. 98. o. – *Ćirković* a következőket fogalmazza meg munkájában: nincs kétség, hogy Hervoját illeti a kétes dicsőség, abban hogy a törököt bevonta a belső boszniai harcokba, és hogy a boszniai államot a szultán adófizetőjévé tette. *Ćirković* 1964. 242. o.

⁴⁰ *ZsO IV. k.* 2407. sz. – A forrás 20 000 török lovat említ, nem valószínű, hogy Hervoja ekkora létszámú sereget kapott volna a szultántól. Ennél valószínűleg kevesebben voltak. Arra elég volt, hogy Sandalj vajda ne tudja feltartóztatni és visszavonuljon Hervoja és csapatai elől. *Gelcich* 1887. 245. o.

⁴¹ *Engel* 1996. II. k. 180. o. – Ozorai temesi ispáni címe mellett viselte a csanádi, aradi, krassói, kevei, csongrádi és zárándi ispáni tisztséget is.

⁴² *Engel Pál: Ozorai Pipo emlékezete.* In: *Engel* 2003. 266. o. Ozorai Pipo szeptemberben és októberben vezette hadjárata, melynek eredményéről jelenleg nem tudni semmit.

Zsigmond határozott lépése Hervojával szemben a török újbóli megjelenését eredményezte Boszniában. Azt a tényt sem lehet megkerülni, hogy a török elleni védelmi zóna Hervoja elvesztésével megbomlott. Annak ellenére, hogy Zsigmond az európai nagypolitikával volt lekötve, feltételezhetően értesült a kialakult helyzetről. Ezt támasztja alá 1414. nyár végén kelt levele, melyben a lengyel királyt, Ulászlót, erői tartalékolására intette a jövő évi törökellenes hadjárat okán.⁴³ A későbbiekben még visszatérünk rá, de addig is élni kell a feltételezéssel, hogy Zsigmond keresztes hadjárat keretében akarhatott a török ellen fellépni, nem mellesleg Hervoja megbüntetését is így tervezhette már 1414-ben. Nem zárható ki azon lehetőség sem, hogy Ozorai Pipo említett őszi fellépése csupán felderítő jellegű volt. A feltételezést erősíti, hogy a temesi ispán valamikor szeptember elején indulhatott Boszniába, miközben az előbb említett zsigmondi felszólítás Ulászló részére 1414. augusztus végén kelt. A szeptember eleji indulásra utalhat, hogy Ozorai augusztus 17-én már a Valkó megyei Erdődön tartózkodott.⁴⁴

Felmerül a kérdés: ha döntő katonai fellépésre indult Ozorai, akkor Zsigmond miért tervezte már a következő évi hadjáratát, nem sokkal Ozorai Pipo megindulása előtt? Ráadásul 1414 nyarán Zsigmondnak szándékában állt személyesen is részt venni a következő évi törökellenes akcióban⁴⁵ – ekkor éppen francia földön tartózkodott.⁴⁶ A tervek nagyszabásúak lehettek, főleg, ha Zsigmond személyével is kívánta erősíteni a katonai fellépést.

A hadjárat előkészítése

A magyar hadjáratot megelőző perhalasztások már mutatják a vállalkozás nagyságát. Először nem a perhalasztó oklevelek mennyisége tűnik fel, hanem a hadjárat miatt elrendelt általános felkelés,⁴⁷ melyre a törökkel szemben legutóbb a nikápolyi csatát megelőzően került sor. Zsigmond az 1415-ös évet a konstanzi zsinat ügyeivel elfoglalva töltötte, távol a Magyar Királyságtól.⁴⁸ A hadjárat szervezése a Magyarországon maradt bárók dolga lehetett. Ennek megfelelően a szóban forgó perhalasztásokat az országot irányító bárók intézték: Eberhard zágrábi püspök,⁴⁹ Garai Miklós nádor,⁵⁰ Monoszlói Csopor Pál

⁴³ ZsO IV. k. 2367. sz.

⁴⁴ Magyar Országos Levéltár, Diplomatikai Levéltár, 79 212. *Kamerer Ernő – Nagy Imre* (szerk.): *Codex diplomaticus domus senioris comitus Zichy de Zich et Vásonkeő V–VI., XII. k.* Budapest, 1895. (A továbbiakban: Zichy.) VI. k. 314. o.; ZsO. IV. k. 2379. sz. – Ozorai Pipo itineráriuma: *C. Tóth Norbert*: Zsigmond király tisztségviselőinek itineráriuma. *Századok*, 138. (2004) 481–488. o.

⁴⁵ ZsO IV. k. 2367. sz.

⁴⁶ Zsigmond 1414. augusztusban és szeptember első felében Valence, Nimes és Narbonne francia városokban tartózkodott. *Engel Pál – C. Tóth Norbert*: *Itineraria regum et reginarum, 1382–1438.* Budapest, 2005. (A továbbiakban: Itinerárium.) 99. o.

⁴⁷ 1415. május 28-án Eberhard zágrábi püspök felmentést adott Fenéki Miklósnak „a processu presentis exercitus contra turcos generaliter instaurati” *Nagy Imre* (szerk.): *Zala vármegye története II.* Budapest, 1886. 399. o.

⁴⁸ Zsigmond itineráriuma szerint a király 1415. január 1-jétől április 24-ig Konstanz városában tartózkodott. *Itinerárium*, 99. o.

⁴⁹ *Nagy Imre* 47. jegyzetben idézett munkája, 399. o. és ZsO V. k. 644. sz.

⁵⁰ ZsO V. k. 694–698. sz.

szlavón bán⁵¹ és Perényi Péter országbíró.⁵² Zsigmond nevében is adtak ki perhalasztásokat, melyeket a királyi kancellária intézett.⁵³

A Zsigmond nevében és az országot ekkor vezető bárók közül Garai Miklós és Perényi Péter által június elsején és másodikán kiadott tömeges perhalasztások⁵⁴ arra engednek következtetni, hogy a hadjárat május második felében vagy június elején indulhatott. Az oklevelek már: „a hadsereg jelen expedíciójáról” (*presentem exercitualem nostram expeditionem*) írnak.⁵⁵ A rendelkezésre álló forrásokból nem derül ki, hogy a Garai János vezette magyar hadak hol gyülekeztek, erre csupán feltételezések vannak. A hadvezetést Garai János mellett Maróti Jánosra és Csupor Pálra bízta.⁵⁶ Abból a tényből, hogy a sereg június 16-án már Doboj vára alatt állomásozott, kikövetkeztethető az addigi útvonal, és ez részben választ ad a sereg gyülekezésének kérdésére.⁵⁷ Doboj vár a magyar határtól délre, kb. 70 km-re, a Boszna folyó bal partján helyezkedik el.

Bosznia területének túlnyomó része hegyekkel erősen tagolt, katonai szempontból igen nehezen járható. A felvonulási útvonalat itt mindennél jobban a természetföldrajzi adottságok határozzák meg. A Magyar Királyság felől három alkalmas útvonal, folyóvölgy – Orbász, Boszna, Drina – kínálta a gyors előretörés lehetőségét Bosznia belseje felé. A magyar hadak előbb említett doboji megérkezése feltételezi, hogy a Boszna folyó mentén indultak el. Garainak és seregének ezzel együtt érintenie kellett a Boszna bal partján fekvő Dobor várát, még Doboj elérése előtt. Ezek szerint Dobor ekkor magyar vagy magyar-hű vezetéssel rendelkezett,⁵⁸ és nem került Hervoja birtokába. A június 28-án kelt ragusai jelentés szerint Garai „felséged nagy seregével megérkezett” (*cum multis gentibus serenitatis vestre appulerat*)⁵⁹ Dobojhoz. A királyi sereg ezek szerint nem ütközött komolyabb ellenállásba Doboj váráig. A sereg gyülekezésének helyéül is kizárható Dobor és Doboj is, hiszen utóbbi alá már a teljes magyar sereg érkezett meg. Feltételezhetően Garai János a Szávát már az egyesült magyar hadakkal lépte át. A gyülekező hely kérdésében két helyszín feltételezhető: Pozsegavár vagy Diakóvár. A források pontosan nem szólnak arról, hol és mikor gyülekeztek a magyar hadak, de az említett két város két okból is elképzelhető: az 1415-öt megelőző bosnyákellenes magyar hadjáratok eseményei és földrajzi helyzetük okán.

⁵¹ ZsO V. k. 597. sz.

⁵² ZsO V. k. 699. sz.; Engel 1996. I. k. 9. o.

⁵³ Az első csoportba tartozó perhalasztó okleveleket a királyi nagypécsettől erősítették meg, mely ekkor bizonyítottan az alkancellár, Szászi János őrizetében volt. Zichy VI. k. 361. o.; ZsO V. k. 580., 636., 637., 693. sz. – A második csoportba a különös jelenlét bírósága által kiadott halasztások tartoznak. ZsO V. k. 703–705., 713. sz.; Itinerárium, 10–12. o. – A királyi kancellária működését lásd bővebben: C. Tóth Norbert: Hiteleshely és a királyi különös jelenlét. *Századok*, 135. (2001) 409–428. o.

⁵⁴ ZsO V. k. 694–699., 703–705., 709–711. sz.

⁵⁵ ZsO V. k. 703–705. sz.

⁵⁶ Thuróczy és Bonfini is Garai Jánost, Maróti Jánost és Csupor Pált nevezi meg a magyar sereg vezetőinek. *Thuróczy* 350. o.; *Bonfini* 550. o.

⁵⁷ *Fermentžin* 1892. 101. o.; *Gelcich* 1887. 249. o.; ZsO V. k. 791. sz.

⁵⁸ Engel Pál szerint Dobor 1408-ban került Zsigmond kezére, de utána nem említik magyar birtokként. Ennek ellenére a magyar befolyáshoz tartozó várakhoz sorolja. (*Engel*: Bosnyák, 505. o.), amit a fentebb leírtak is erősítenek.

⁵⁹ *Fermentžin* 1892. 101. o.; *Gelcich* 1887. 249. o.; ZsO V. k. 791. sz.

A magyar–bosnyák háborúskodás történetének részletezése nem kapcsolódik szorosan a témához. A vizsgálat szempontjából Zsigmond személyes részvétele fontos az említett katonai konfliktusokban – ekkor maga vezette seregét.⁶⁰ A király tartózkodási helyéből kiderül, hogy három hadjárata alkalmával is, melyekben a Boszna folyó völgyét használta felvonulási útvonalnak, az indulását megelőzően Diakó városában tartózkodott.⁶¹ Ezzel szemben csupán egy esetről tudni, amikor Zsigmond Pozsegaváron időzött azelőtt, hogy seregével a Boszna völgyén keresztül vonult volna Bosznia ellen.⁶²

A domborzati viszonyokból kiindulva mind Pozsegavártól mind pedig Diakótól könnyen megközelíthető a Boszna folyó. A magyar sereg igyekezhetett minél könnyebben járható útvonalon elérni a folyó völgyét. Ezért Diakó városa valószínűbb, ugyanis innen közelebbi – 40 km – és könnyebb útvonalon – sík terepen – lehetett elérni a Bosznát. Pozsegavár mellett, hogy messzebb is (62 km) feküdt, még nehezebben járható – hegyes-dombos vidék – útvonalok is társultak hozzá. Az említett feltételezésekből a sereg gyülekezési helye Diakó mellett valószínűsíthető, ám források híján csupán annyi biztos, hogy mint mindig, magyar területen történt a csapatösszevonás, és Garai a királyi hadsereg egészével léphette át a Száva vonalát.

Arra vonatkozólag nincs információ, hogy a magyar sereg akár Dobornál, akár Dobojnál létszámában gyarapodott volna. De ez a felvetés nem lehet alaptalan, mert a magyar hadvezetés épített a bosnyák várakban hátrahagyott helyőrségek katonai erejére. Ezt bizonyítja az 1407. évi hadjárat, amikor is az Ozorai Pipo által Bobovac várában hagyott helyőrség is csatlakozott a Zsigmond vezette sereghöz.⁶³ Kérdéses, hogy Garaiék igénybe vették-e bármelyik vár helyőrségét, vagy indulásuk előtt számoltak-e a várakban tartózkodó katonai erővel. Ha a helyőrséggel nem is számoltak, de azokkal a várakkal valószínűleg igen, melyek magyar fennhatóság alatt álltak.

Hervoja „készülődése”

Hervoja a dalmát térségben készülődhetett, de valószínűleg nem a magyar fennhatóság alatt álló boszniai területek ellen. Arra a kérdésre, hogy Hervoja merre is tervezte támadása irányát, egyértelműen nem lehet választ adni. De elsődleges célja régi városa, Spalató visszaszerzése lehetett, mely Zsigmond felhívására pártolt el tőle 1413-ban.⁶⁴ 1415. március végén már török csapatok állomásoztak Sebenicónál, Almissánál és Crainánál.⁶⁵ Elkép-

⁶⁰ Engel: Bosnyák, 503. o.; Mályusz 1984. 110. o.

⁶¹ Zsigmond a következő időpontokban tartózkodott Diakón, majd indult a Boszna völgyén keresztül Bosznia ellen: 1394. július 5–12. (Itinerárium, 68. o.), 1408. május 7. (Itinerárium 88. o.), 1408. augusztus 24. – szeptember 7. (Itinerárium, 88. o.)

⁶² 1407. augusztus 28. – szeptember 1. Zsigmond ekkor tartózkodott Pozsegaváron. Itinerárium, 86. o.

⁶³ Ozorai Pipo 1406 decemberében és 1407 januárjában vezetett hadjáratot Boszniába és erősítette meg Bobovac várának őrségét. Čirković is említést tesz arról, hogy a magyar sereg elérve Bobovac várát, jelentősen erősödött Pipo helyőrségével. Čirković 1964. 207–208. o.; Kristó Gyula (szerk.): Középkori históriák oklevelekben (1002–1410). (Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 1.) Szeged, 1992. 267. o.

⁶⁴ ZsO IV. k. 768., 941. sz.

⁶⁵ *Fermendžin* 1892. 97. o.; ZsO IV. k. 768., 941. sz. – Spalato városát földrajzi értelemben körülvette Hervoja. Almissa Spalatótól délre kb. 25 km-re, míg Sebenicó északra kb. 60 km-re a tenger partján fekszik.

zelhető, hogy Hervoja ezekkel a csapatokkal kísérelte volna meg Spalato ostromát. Egy 1415. május 10-én Velencéből érkezett levél is Spalato visszaszerzésének szándékát mutatja.⁶⁶ Hervoja tudhatta, ha a dalmát terület másik hatalmával, Velencével nem egyezik meg, akkor folyamatos politikai és esetlegesen katonai támadásoknak lesz kitéve a köztársaság részéről. Velence nem kívánta dalmát érdekszféráját csökkenteni azzal, hogy Hervoját és vele együtt a törököt még nagyobb befolyáshoz jutassa a térségen belül. A városállam ezért is utasította el a segítségnyújtást Spalato visszaszerzésének ügyében. Bár ugyanebben a levelében engedélyezi „salétrom és kötél” (*salnitri et funes*) eladását, sőt, akár fizetés nélküli vételezését is.⁶⁷ A velencei felajánlás mögött saját érdekek húzódhattak, még pedig Zsigmond hatalmának további gyengítése Dalmáciában. A velencei felajánlásból Hervoja katonai készülődése mellett kiderül, hogy tűzfegyverekkel is rendelkezhetett – ugyanis a salétrom a lőpor alapanyaga. A dalmát–horvát területeken a XV. század második évtizedében már használtak agyúkat – a Magyar Királyság területén is ekkor indul fejlődésnek a haditechnika ezen új ága – városok, várak ostromához,⁶⁸ ezért Hervoja feltételezhetően Spalato katonai úton való visszaszerzésében szerepet szánhatott ezeknek.

Thallóczy Lajos megállapítása szerint Hervoja Dalmáciából indult, majd egyesült az Iszak bég vezette török csapatokkal.⁶⁹ A fentebb elhangzottak tükrében valószínű, hogy Hervoja tényleg a dalmát vagy az ezzel szomszédos nyugat-boszniai területekről indulhatott. A törökök indulása kérdéses. Ha dalmát területen tényleg meghatározó létszámú csapatokkal voltak jelen, vajon Hervojához csatlakoztak-e, vagy teljesen más török csapatokra is támaszkodhatott a bosnyák nemes? A választ elősegítheti Ragusa 1415. június 28-án Zsigmondnak küldött levele, melyből kiderül, hogy a törökök három hónapig akadály nélkül pusztíthattak.⁷⁰ A Sebenicónál, Almissánál és Crainánál már említett török csapatok tevékenységéről lehetett szó. Ám ennek a kérdésnek az eldöntése nem jelen tanulmány feladata. A téma szempontjából azért kellett kitérni erre az egyébként fontos eseményre, hogy érzékelni lehessen a török nyomás növekedését és kiterjedését. Nem különben az 1415-ös hadjárat nagyságának egyik okát látni ebben.

Feltételezhetően Hervoja elsősorban Dalmáciában kívánta hatalmát kiterjeszteni vagy éppen visszaszerezni, és csak a magyar fellépés miatt indult Bosznia belseje felé. A Velencével való politikai egyezkedése – segítség kérése Spalato visszaszerzéséhez – és a török csapatok jelenléte a dalmát térségben Hervoja ottani terveire és nem a magyar fennhatóságú boszniai területek támadására utalhatnak. Ezért a feltételezés nem alaptalan arra nézve, hogy Hervoja 1415 nyarán a magyar akcióra reagált, amikor elindult Dalmáciából Boszniába.

⁶⁶ *Fermentžin* 1892. 101. o.; ZsO V. k. 610. sz. – Spalato 1420-ig maradt magyar kézen. *Engel Pál – Kristó Gyula – Kubinyi András*: Magyarország története 1301–1526. Budapest, 2005. (A továbbiakban: MT.) 159. o.

⁶⁷ *Fermentžin* 1892. 101. o.; ZsO V. k. 610. sz.

⁶⁸ Lásd bővebben: *Veszprémy László*: Zsigmond a katonai reformer. A haditechnikai írásbeliség és a technikai újítások kora. *Hadtörténelmi Közlemények*, 111. (1998) 3. sz. 657–665. o.

⁶⁹ *Thallóczy*: Hervoja, 6. o.

⁷⁰ ZsO V. k. 791. sz.

Időpont

A szakirodalom – akár magyar, akár külföldi – óvatosan, de nyitva tartja a csata időpontjára vonatkozó kérdést. A kutatók különböző időpontokat említene, Engel Pál júliusra,⁷¹ Rázsó Gyula július végére,⁷² Sima Ćirković július második felére,⁷³ míg Vjekaslav Klaić augusztus elejére⁷⁴ teszi az időpontot. Ennek elsődleges okát a közvetlen források hiányában kell keresni. A rendelkezésre álló adatokból a csata napra pontos dátumát nem, de hozzávetőleges időpontját meg lehet határozni. Így némileg fel lehet oldani az említett ellentmondásokat.

A magyar seregről az utolsó biztos időpont június 16-a, amikor Doboj várához értek.⁷⁵ Innentől kezdve a források nem beszélnek hollétéről. Ezért elsősorban a magyar vereség miatt született oklevelekből lehet kiindulni. Az első ilyen a konstanzi zsinat július 25-én kelt levele, melyben az asti püspököt és egy birodalmi püspöktársát küldik Magyarországra a töröktől elszenvedett „nagy vereség” (*cladis magnitudine*) okán.⁷⁶ A korszak hírközlési sebességét is beleszámolva, a csata híre jóval megtörténte után juthatott csak el Konstanzba. Ragusa városa augusztus 18-án kelt levelében küldi egy spalatói polgár Trepce helyséből e hónap 6-án írt levelét Zsigmondnak, amelyben a magyar vereségről tudósít.⁷⁷ Az augusztus 6-i keltezés csupán a levél megírásnak időpontja, az ütközetnek már jóval előbb meg kellett történnie. A magyar urak augusztus elején már Budán tanácskoztak, melynek oka lehetett a magyar vereség híre.⁷⁸ Az pontosan nem tudható, hogy ez mikor érkezhett meg Budára vagy éppen Konstanz városába, de a felsoroltak arra egednek következtetni, hogy a magyar vereség ténye már július közepén ismert volt. Ezért a csata időpontját a hónap elejére kell helyezni, amit tovább erősít egy 1416. július 16-án kiadott oklevél. Ebben Szűz Mária ünnepének – július 2. – környéke van időpontként megjelölve.⁷⁹ Ezért a Lašva környéki ütközetet július hónap elejére kell datálni.

Helyszín

A csata helyszíne, hasonlóan időpontjához, bizonytalan. Thallóczy Lajos Doboj környékére helyezi.⁸⁰ Engel Pál véleménye szerint is a döntő összecsapást, mely az 1415-ös magyar vállalkozás végét jelentette, Doboj vára mellett vívták meg.⁸¹ Más állásponton van

⁷¹ Engel: Bosnyák, 505. o.

⁷² Rázsó Gyula: A magyar feudális hadsereg fénykora. In: Magyarország Hadtörténete. Főszerk. Liptai Ervin. I. k. A honfoglalástól a kiegyezésig. Szerk. Borus József. Budapest, 1984. (A továbbiakban: Rázsó 1984.) 90. o.

⁷³ Ćirković 1964. 242. o.

⁷⁴ Klaić 1890. 271. o.

⁷⁵ *Fermendžin* 1892. 101. o.; *Gelcich* 1887. 249. o.; ZsO V. k. 791. sz.

⁷⁶ *Fejér* X/8. k. 559. o.; ZsO. V. k. 896. sz.

⁷⁷ *Gelcich* 1887. 250. o.; *Fermendžin* 1892. 101. o.; ZsO V. k. 926. sz.

⁷⁸ ZsO V. k. 924. sz. Ozorai Pipo felesége, Borbála augusztus 5-én kelt leveléből derül ki, hogy a magyar urak Budán tanácskoznak.

⁷⁹ ZsO V. k. 2117. sz.

⁸⁰ Thallóczy: Hervoja, 6. o.

⁸¹ Engel: Bosnyák, 505. o.; Engel Pál: Magyarország és a török veszély Zsigmond-korban. In: Rácz Árpád (szerk.): Nagy képes millenniumi hadtörténet. 1000 év a hadak útján. Budapest, 2008. 63–65. o.

Sima Ćirković, aki szerint az ütközet Lašva alatt történt meg a magyar és a török–bosnyák erők között.⁸² A Lašva a Boszna folyó egyik mellékága, mindössze 50 km hosszú, de fontos kereskedelmi útnak számított már a középkorban is.⁸³ Völgye/területe a mai Bosznia középső részén található, a Dinári-hegység magas vonulatain tör keresztül, ezzel járható utat biztosít az Orbász és a Boszna folyóvölgye között a kereskedőknek és az arra vonuló seregeknek.

Ćirković állítását több perhalasztás megerősíti. Az elsőt 1416. július 16-án Eberhard főkancellár adta ki, melyben a csata helyszínéül „Lašva tartomány” (*in provincia Las[va]*) van megnevezve.⁸⁴ A másikat Zsigmond Leeds várában állította ki július 27-én, mely szerint a török elleni ütközet helyszíne „Laswa” tartomány.⁸⁵ A doboji helyszínt Engel Pál egy 1433. szeptember 29-én keltezett adománylevélre alapozza, melyben a jutalmazott hadi érdemei között szerepel egy olyan török elleni csatában szerzett sérülés, amit „Doboj várának közelében” (*prope castrum Dobay*) vívtak.⁸⁶ Engel Pál megjegyzi, hogy a vár csak 1415-ben kerül először említésre, ezzel együtt az adott helyzetnek megfelelően helyesen

⁸² Ćirković 1964. 242. o.

⁸³ A Lašva folyó völgye a mai napig fontos közlekedési útvonal, Banja Lukától a leggyorsabban az erre kiépült autóúton lehet eljutni Szarajevóig.

⁸⁴ ZsO V. k. 2117. sz.

⁸⁵ „...barones ac milites et clientes predicti regni nostri Hungarie...” ZsO V. k. 2146. sz.

⁸⁶ Engel: Bosnyák, 505., 510. o.

sorolja be a magyar érdekeltségű erősségek sorába.⁸⁷ Ragusa városa Zsigmondhoz intézett 1415. június 28-i levelében kerül elő Dobojs várának (*castrum Dobui*) neve, méghozzá annak okán, hogy a nevezett hónap 16-án Garai János vezetésével magyar sereg érkezett oda.⁸⁸ Ezután a források nem szólnak Dobojsról. Ha ténylegesen döntő ütközetre került sor a dobojsi vár közelében, akkor több kérdés is felmerül. Az egyik, a magyar sereg miért nem használta ki a vár adta azon lehetőséget, hogy a létszámfölényben lévő ellenséget ostromra kényszerítse. A csatát követő perhalmazások miért nem tesznek említést Dobojs várról vagy annak ostromáról? Csupán a török elleni vereséget – „a török által Boszniában legyőzött királyi sereg” (*in regno Bozne in regio exercitu per Turcos debellato*)⁸⁹ – kezelik tényként. Sőt, Ragusa városa sem tesz említést a várról június 28-i levele után, pedig kereskedői Boszniának majd minden területére eljutnak és informálják városukat.

A dobojsi vár helyszíneként való megjelölése a jelenleg rendelkezésre álló források tükrében kevésbé valószínűsíthető. A csata eseményére vonatkozó kérdés esetében mégsem szabad hátat fordítani az okleveles anyagnak, sőt inkább bővíteni kell elbeszélő források bevonásával. A két forráscsoport más és más szempontokra koncentrálnak az események kapcsán, de egy ponton találkozik, ami a csata nyíltszíni mivoltára utal. Ragusa Zsigmondhoz intézett levelében a török túlerőről tudósít.⁹⁰ Egy Zsigmondhoz tartó lovag elbeszélése szerint a törökök az erősebb magyar sereg elől visszahúzódtak, majd újra támadtak.⁹¹ Thuróczy János⁹² és Antonio Bonfini⁹³ elbeszéléséből is két sereg szemtől szembeni összecsapása olvasható ki. (Itt kell megjegyezni, hogy Bonfini *A magyar történelem tizedei* című munkájának megírásakor Thuróczy *A magyarok krónikája* című művét vette alapul, ezért a két leírás között csupán kisebb különbségek fedezhetők fel.) Az elbeszélő és okleveles források sem beszélnek vár melletti ütközetről. Az Engel Pál által említett Dobojs vára melletti csata lehetett egy másik, kisebb összecsapás is. A török portyázó csapatok a Száván túlra is betörték több alkalommal, ezért nem elképzelhetetlen, hogy a boszniai, Zsigmond-hű várak környékén akár kisebb csaták is kialakulhattak a felek között. Ezt erősíti az 1415. október 25-én Konstanzban kelt levél, melyből tudható, hogy a törökök ekkor nem lépték át a Szávát.⁹⁴

A Hervoját lázadónak és rangon alulinak tartó bárók⁹⁵ – Garai János, Maróti János, Csupor Pál – feltételezhetően támadni akartak, és nem Dobojs vára alatt megvárni a bosnyák–török csapatokat. Ragusa jelentése szerint június 16-án érkezett meg a magyar sereg Dobojs várához, a vereségről az első híradás július 25-én kelt a konstanzi zsinaton.⁹⁶

⁸⁷ Engel: Bosnyák, 505. o.

⁸⁸ *Fermentžin* 1892. 101. o.; „...qualiter die XVI. huius Iohannes de Conhara cum multis gentibus serenitatis vestre appulerat in Uxora subtus castrum Dobui” *Gelcich* 1887. 249. o.; ZsO V. k. 791. sz.

⁸⁹ ZsO V. k. 1768., 2031., 2405. sz.; ZsO VI. k. 168. sz.

⁹⁰ *Gelcich* 1887. 250. o.; *Fermentžin* 1892. 102. o.

⁹¹ Wormditt Péter, a német lovagrend római procuratora értesíti a lovagrend nagymesterét a Zsigmondhoz tartó lovag elbeszéléséről. ZsO V. k. 1155. sz.

⁹² „Hervoja... hadinépével egy síkságon szállt szembe velük.” *Thuróczy* 350. o.

⁹³ *Bonfini* 550. o.

⁹⁴ A levelet Wormditt Péter, a Német Lovagrend római procuratora írta nagymesterhez, ebben beszámolt a magyar eseményekről. A török ekkor Cilliben, Ortenburgban, Görzben és Karjnában pusztított. ZsO V. k. 1155. sz.

⁹⁵ Thallóczy Lajos Monoszlói Csupor Pált, Garai Jánost és Maróti Jánost említi, mint Hervoja legnagyobb ellenségeit. *Thallóczy*: Hervoja, 5. o.

⁹⁶ ZsO V. k. 896. sz.

A magyar hadak valószínűleg nem maradtak egyhelyben, továbbhaladtak déli irányba, a Boszna folyó mentén. Ćirković határozott tényként kezeli a magyarok Doboj alóli továbbvonulását.⁹⁷ Ez a lépés elképzelhető, hiszen a folyó völgy mentén elérhették a magyar fennhatóságú Vranduk várát.⁹⁸ A sereg vonulását segíthették a Boszna folyó völgyét biztosító magyar fennhatóságú várak: Dobor, Doboj és Vranduk. A hadjárat a magyar befolyás visszaállításáért és megszilárdításáért indult. Ezért feltételezhető, hogy a magyar bárók a régi befolyási területet alapul véve, az annak legdélebbi pontját jelentő Toričant és Vesela Stražat akarták elérni. Ezeket a várakat Hervoja 1415-re ellenőrzése alá vonta.⁹⁹ Toričan vára a Lašva folyó völgyében feküdt, valószínű, hogy a magyar sereg először ezt akarhatta elérni. A magyar sereg július elejéig elérte a Dobojtól délre, kb. 74 km-re lévő Lašva folyó völgy területét, és itt kerülhetett szembe Hervojjával és a törökökkel. A csata helyszínéről Ćirković és az említett perhasztások is ezt a térséget jelölik meg.

A csata

Az időpont és a helyszín mellett a csata eseményei is kérdéseket vetnek fel. A rekonstrukciót Thuróczy és ennek nyomán Bonfini elbeszélésével érdemes kezdeni. A két leírásból, mint arról már fentebb szó esett, egyértelműen a nyíltszíni ütközet valószínűsíthető. A Lašva völgyi csatát mind a két történetíró a csatákat általánosan jellemző vonásokkal írja le.¹⁰⁰ Jelen tanulmány azokat az eseményeket emeli ki az említett két elbeszélő forrásból, melyeket más, okleveles források is alátámasztanak. A két krónika megegyezik a bosnyákok cselében, mely megváltoztatta a csata menetét, és a győzelmet jelentette számukra. Milyen csel lehetett valójában? Ennek megválaszolására a krónikák mellé kell emelni egy 1415. október 25-én kelt levelet, melyből kiderül, hogy a törökök miképpen is fordították a csatát a javukra. Egy Zsigmondhoz tartó lovag elmondása szerint azzal a csellel éltek, hogy az erősebb magyar sereg elől visszahúzódtak, majd újra támadásba kezdtek.¹⁰¹ Bonfini a következőket írja: „aztán a hegyek közül rohanjanak ki az ellenségre, újítsák meg a küzdelmet”. Bonfini bosnyákokról beszél, de az ellenfél seregének nagyobb részét valószínűleg törökök alkották,¹⁰² így a csel is az oszmánoknak lehet tulajdonítani. A történetírók feltételezhetően a bosnyákok árulásának bűnét akarták a csellel is növelni. Az ellenséges seregben a török dominanciát látszik erősíteni az okleveles források egyöntetű

⁹⁷ Ćirković 1964. 242. o.

⁹⁸ Engel 1996. I. k. 463. o. – Vranduk várát Apafi Mihály erdélyi nemes védelmezte sikeresen 1413/1414 körül Hervoja ellen, ezért jutalmat is kapott Zsigmondtól. Engel: Bosnyák, 510. o. – Valószínűsíthető, hogy 1415-ben még magyar vagy magyar hű vezetése volt Vranduknak. Engel Pál kutatásai szerint Vranduk legalább 1418-ig magyar kézen maradt. Engel: Bosnyák, 504. o.

⁹⁹ Engel: Bosnyák, 504–505. o. – 1414. február 5-én Borbála királyné által kiadott és Monoszlói Csopor Pál szlavón bánhoz szóló oklevélből kiderül, hogy Vesela Straža vára Szobocsinai Miklós hanyagsága miatt került bosnyák kézre. ZsO V. k. 1652. sz.

¹⁰⁰ „A hadilobogók már egymással szemben lobognak, a kürtök mindkét részen nagy recsegő zúgással rivalognak.” Thuróczy 350. o. – Thuróczy ezen leírása bármely csata előtt jellemző momentum lehetett, csak úgy, mint a következő: „Hatalmas lárma terjeng, törnek a lándzsák, lándzsatorés közben sokan lefordulnak a lóról, és a holtak teste hull innen is, onnan is, mindkét részről.” Uo.

¹⁰¹ ZsO V. k. 1155. sz.

¹⁰² Az okleveles források is török elleni vereségként kezelik az 1415-ös csatavesztést.

közlése, miszerint a magyar sereg a töröktől szenvedett vereséget.¹⁰³ A források bosnyák részről egyedül Hervoját említik meg,¹⁰⁴ de részvételüket nem szabad elvetni. Ezt támaszthatja alá a „bosnyák bárók” (*barones Bosne*) csata utáni tanácskozása, melyen Srebrenica visszaszerzése mellett döntöttek.¹⁰⁵ Ez mutatja, hogy a bosnyák bárók rendelkezettek ütőképes fegyveres csapatokkal, mely a töröktől ekkor még független lehetett. Srebrenica ekkor Zsigmond hűséges vazallusa, Lazarevics István szerb despota birtokában állott.¹⁰⁶ A bosnyák nemesek elég erősnek tartották magukat egy újabb, szerb–magyar fennhatóságú város megtámadásához.

A két krónika egyetért a magyar sereg derekas helytállását illetően, mely a törökök általi csel kikényszerítette. Thuróczy és Bonfini elbeszéléséből tényszerűen a már említett nyíltszíni ütközet, a csel és a magyar sereg megosztása emelhető ki, hiszen ezekre van okleveles forrás. A hegyek között szűkös hely állhatott rendelkezésre. A harc vonal igen korlátozott lehetett, mely nem kedvezett a túlerőben lévő bosnyák–török seregnek. A csatater természetes határai adta korlátainak lehetőségét tovább növelte a tény, hogy a magyar hadsereg szétvált, és kétfrontos küzdelemre vállalkozott az ellenséggel.¹⁰⁷ Az ellenfél csele, ami valószínűleg egy katonai manőver lehetett, a török túlerő érvényesülését célozta. A szűkös harc vonal kiegyenlített küzdelmet eredményezhetett, amit az ellenséges csapatok színlelt megfutása megbontott. A magyar sereg azon része, mely elől a törökök megfutottak, feltételezhetően üldözőbe vette a visszavonulókat, ezzel feladva addigi kedvező pozícióit. Az ellenség ezután kihasználhatta számbeli fölényét a fellazult magyar arcvonalakkal szemben.

A két krónikában fennmaradt csataleírás cselre vonatkozó része valószínűleg egy, az előbbieken felvázolt katonai manővert takarhat. A történetírók elmondása, miszerint a hegyre felküldött emberek kiáltozása bizonytalanította el a magyar csapatokat, megkérdőjelezhető. A Rázsó Gyula munkájában leírtak a lehetetlen kategóriát erősítik, miszerint a csel maga Hervoja hajtotta végre.¹⁰⁸ Az ütközet közben kialakult csatazajt képtelen lett volna egy vagy több ember túlharsogni.

A csata eseményei közé kell sorolni és egyben feltételezni, hogy a töröknek sikerülhetett a magyar csapatokat oldalba támadnia és ezzel esetleg körbezárni. Nem lehet említés nélkül hagyni a fogságba esett bárók magas számát. Ezt csakis egy olyan gyors katonai esemény eredményezhette, ami ellehetetlenítette a további harcokat, és a megadást, fogságot reális lehetőségé tette.

A súlyos vereséget követően a magyar vezetés tarthatott egy esetleges török betöréstől. A fentiekben már szó esett arról, hogy a török kisebb portyázó csapatokkal már többször

¹⁰³ A Konstanzi zsinat levelei is török veszélyről beszélnek. ZsO V. k. 896., 948., 949–952. sz. – Ragusa 1415. augusztus 18-án kelt levele török túlerőről szól. *Gelcich* 1887. 251. o.; ZsO V. k. 953. sz. – Az 1415. október 25-én kelt levél is a törökök cseléről számol be. ZsO V. k. 1155. sz.

¹⁰⁴ ZsO V. k. 1138. sz.

¹⁰⁵ „Preterea barones Bosne fuerunt ad universalem colloquium et deliberaverunt auferre Srebernizam” *Gelcich* 1887. 251. o.

¹⁰⁶ Lazarevics István valamikor 1411-ben kaphatta meg, miután Hervoja lemondott róla Zsigmond javára. *Engel*: Bosnyák, 504. o. – A város még 1415-ben is a szerb despota kezén volt: „Srebernizam, quam vestra serenitas dedit magnifico despoto Rassie” *Gelcich* 1887. 251. o.

¹⁰⁷ A Zsigmondhoz igyekvő lovag elmondása szerint a török csapatok az erősebb magyar sereg elől húzódtak vissza. ZsO V. k. 1155. sz. Ez is erősítheti a magyar sereg megosztottságát.

¹⁰⁸ *Rázsó* 1984. 90. o.

is pusztíthatta a magyar területeket. Ráadásul 1415 tavaszán Dalmácia déli területein török portyázó csapatok tartózkodtak.¹⁰⁹ Tartva attól, hogy a csata elvesztése miatt a török továbbnyomulhat, állomásoztattak az év hátralévő részében katonákat a határon. Sajnos erről a magyar óvintézkedésről semmilyen információ sem áll rendelkezésre, csupán egy 1415. október 25-én Konstanzban kelt oklevél tudósít.¹¹⁰ Az sem elképzelhetetlen, hogy a Boszniába induló magyar sereg hátvéd vagy tartalék csapatairól, de lehet, már a vereség hírére gyorsan összeverbuvált egységről számol be az oklevél.

A csata utáni kép

A hadjárattal kapcsolatos perhasztási oklevelek lehetővé teszik a hadjáratban, illetve a csatában részt vevő személyek egy részének azonosítását. Az indulást megelőző perhasztásokról már esett szó, most elsősorban a hadjáratot követő forrásokat vesszük lajstromba, melyek a csata súlyos veszteségeit mutatják. A hadjáratban Garai János ozorai bán,¹¹¹ Maróti János volt macsói bán¹¹² és Monoszlói Csopor Pál szlavón bán¹¹³ mellett több tisztségviselő is részt vett: Szerdahelyi Ders Márton volt királyi étekfogó,¹¹⁴ Berzevici Péter szepesi ispán¹¹⁵ és Harapki Botos János volt székely ispán.¹¹⁶

A magyar vereség nagyságát mutatja, hogy az említett főurak közül Garai János, Maróti János, Szerdahelyi Ders Márton,¹¹⁷ Berzevici Péter,¹¹⁸ Harapki Botos János¹¹⁹ fog-ságba estek, míg Monoszlói Csopor Pál életét veszítette.¹²⁰

A váltságdíjak összegének előteremtése érdekében, 1416. szeptember 4-én az országot Zsigmond távolléte alatt vezető bárók rendkívüli adót vetettek ki jobbágyaikra. Az összeg négy nemes – Maróti János, Szerdahelyi Ders Márton, Harapki Botos János és Berzevici Péter – kiszabadítását célozta. A tárgyalásokban nagy szerepe volt Lazarevics István szerb despotának, aki valószínűleg régi török kapcsolatait használta fel az ügy érdekében. A váltságdíj 65 000 aranyforintos összegét is a despotának vagy a megbízottjának kellett átadnia a szultán emberének.¹²¹ Garai János neve is felbukkan a rendelkezésben, de nem

¹⁰⁹ *Gelcich* 1887. 248–249. o.; ZsO V. k. 421–423. sz.

¹¹⁰ ZsO V. k. 1155. sz. Wormditt Péter, a Német Lovagrend római procuratora írt a nagymesterhez, értesítve a magyarországi helyzetről.

¹¹¹ *Wertner*: A Garaiak, 917. o.

¹¹² *Engel* 1996. I. k. 29. o. A macsói báni címet háromszor is viselte (1397, 1398–1402, 1402–1410).

¹¹³ *Engel* 1996. I. k. 20. o.

¹¹⁴ Szerdahelyi Ders Márton volt királyi főétekfogó (1404–1406). Lásd: A nagykárolyi gróf Károlyi család oklevéltára I. k. S. a. r. *Géresi Károly*. Budapest, 1882. 338. o.; ZsO II/1. k. 6133. sz.

¹¹⁵ *Engel* 1996. I. k. 198. o.; *Beke László – Marosi Ernő – Wehli Tünde* (szerk.): Művészet Zsigmond király korában I. Budapest, 1987. 430. o.; ZsO V. k. 2255. sz.

¹¹⁶ *Engel* 1996. I. k. 193. – Az udvar tagja 1411 és 1416 között. Uo. I. k. 499. o.

¹¹⁷ Garai Jánosról, Maróti Jánosról és Szerdahelyi Ders Mártonról (ZsO V. k. 2565.) az augusztus 6-án írt spalatoi levél már fogolyként beszél. ZsO V. k. 926. sz.; *Kláié* 1890. 271. o.

¹¹⁸ Lásd *Beke László et al.* művét a 115. jegyzetben, 430. o.; ZsO V. k. 2255. sz. – Egy 1425. szeptember 18-án kiadott oklevél is megemlíti Berzevici Péter török fogságát. *Fejér* X/6. k. 704. o.

¹¹⁹ ZsO V. k. 2255. sz.

¹²⁰ *Bonfini* 550. o.

¹²¹ ZsO V. k. 2255. sz.

fogolyként, hanem az egyik olyan személyként megnevezve, akihez az adó összegét el kellett jutatni. Pontos információk nincsenek kiszabadulásának időpontjáról és módjáról, de 1415. augusztus 6. és 1416. szeptember eleje közötti időszakban nyerhette vissza szabadságát és térhetett vissza Magyarországa.¹²² Ezzel szemben tudjuk, hogy Maróti János és Szerdahelyi Ders Márton 1418 nyár elején már hazafelé tartottak a török fogságból.¹²³ A foglyok kiszabadulásának körülményeiről jelenleg nem állnak rendelkezésre források.

Maróti és Szerdahelyi szabadulása kicsit későinek tűnik, tekintetbe véve, hogy az 1416. szeptember 4-én meghatározott rendkívüli adónak a leírtak szerint már szeptember végére, de október elejére össze kellett volna gyűlnie.¹²⁴ Ez nem valósult meg. A gyanút erősíti egy 1417. december 22-én kelt levél, melyből kiderül, hogy Szerdahelyi Ders Márton váltságdíjának összege még ekkor sem állt rendelkezésre.¹²⁵ A rendkívüli adó kivetése jelentős összeget eredményezhetett, de az elhangzottak is arra a megállapításra terelik a figyelmet, hogy az összeg még 1417 végén sem volt meg.

A magyar urak, látva az október elejére kialakult problémákat a váltságdíj körül, dönthettek egy újabb, de az előző évihez képest kisebb hadjárat ügyében a bosnyák területek ellen.¹²⁶ A katonai akciót Ozorai Pipo vezette novemberben, melynek céljai között lehetett a fogságba lévők esetleges kiszabadítása vagy az értük folyó tárgyalásokban jobb alkupozíció kialakítása. Itt elképzelhető, hogy a rendkívül magas, 65 000 aranyforintos összeg csökkentését akarta elérni a magyar vezetés. A katonai fellépés eredménye lemérhető a két báró késői, 1418. nyár eleji szabadulásából.¹²⁷

A bárók mellett több nemes is eltűnt, fogságba került vagy éppen életét vesztette. A magyar sereg vereségének másik fokmérője, a már említett bárókon túl, a mellékelt táblázatban felsorolt nemesek bizonytalan sorsa a csata után. Erre a helyzetre reagált Ozorai Pipo 1416. május 16-án kelt levele – ez Zsigmond rendeletét adja közre –, mely szerint a múlt évben, Boszniában szerencsétlenül járt nemesek jobbágyai addig nem költözhetek, míg uraik sorsáról – élnek vagy meghaltak – biztosat nem tudtak.¹²⁸ A rendelkezés kiadása nem véletlen, hiszen 1415. szeptember eleje és 1416 májusa között több pert is elhalasztottak, mivel az ügyben érintett személy még nem tért haza Boszniából.¹²⁹ Zsigmond májusi pa-

¹²² Garai János neve 1415. augusztus 6. és 1416. szeptember 4. között a forrásokban nem szerepel. *Gelcich* 1887. 251. o.; ZsO V. k. 926., 2255. sz.; *Wertner*: A Garaiak, 917. o.

¹²³ Az oklevél pontos dátuma 1418. június 28., de ekkor már Magyarország felé tartott Maróti János és Szerdahelyi Ders Márton, ezért a szabadulásukat valamikor a nyár elejére lehet datálni. ZsO VI. k. 2103. sz. – Szerdahelyi Ders Márton sorsa bizonytalan, egy 1418. április 30-án kiállított oklevél szerint Maróttal együtt hazatért, de nem sokkal utána meghalt. ZsO VI. k. 1828. sz. – Egy 1420. március 7-én kelt királyi parancslevélből az derül ki, hogy fogságban halt meg. ZsO VII. k. 1460. sz. – Halálának ideje és helye bizonytalan.

¹²⁴ A rendelet szerint az összegnek két részletből kellett összeállnia. Az elsőnek a Magyar Királyság felső részeiről Szent Gál (október 16.), míg a másodiknak Szent Mihály (szeptember 29.) napjáig kellett volna megérkeznie Futak birtokra Garai Jánoshoz és István fia, Mihályhoz. ZsO V. k. 2255. sz.

¹²⁵ ZsO VI. k. 1272. sz.

¹²⁶ ZsO V. k. 2421. sz. Ozorai Pipo 1416 novemberében történt katonai fellépéséről keveset lehet tudni, eredményeiről pedig semmit.

¹²⁷ ZsO VI. k. 2103. sz.

¹²⁸ „...in anno proxime preterito in regno Bozne periclitatorum et deperditorum interim quousgue super hoc vtinam ydem Nobiles viui existant vel mortui certitudo...” *Pesty Frigyes*: Krassó vármegye története III. Budapest, 1882. (A továbbiakban: *Pesty*: Krassó III.) 283. o.; ZsO V. k. 1901. sz.

¹²⁹ Zichy VI. k. 368–369. o.; ZsO V. k. 986., 994., 1000., 1330., 1539., 1566., 1573., 1597., 1768. sz.

rancsát követően is halasztások sorát adták ki, okként az 1415-ben „a török által Bosziában legyőzött királyi seregben” (*in regno Bozne in regio exercitu per Turcos debellat*)¹³⁰ való részvétel vagy adott személy sorsának bizonytalansága lett megjelölve.¹³¹ Sőt, 1416. szeptember 4-én rendelték el – a már fentebb vizsgált – rendkívüli adót is a fogságba esettek kiszabadításáért.¹³² A perhalasztásokat Zsigmond távollétében¹³³ Garai Miklós nádor¹³⁴ és Perényi Péter országbíró¹³⁵ intézték. Zsigmond nevében is adtak ki perhalasztásokat, melyeket hasonlóan a fentebb leírtakhoz, a királyi kancellária intézett.¹³⁶ Természetesen az oklevelek, amelyeket jelen tanulmányunkban feldolgoztunk, csupán a veszteségek csúcsát mutatják. Az elesettek és fogságba kerültek száma valószínűleg még a korszakban sem volt pontosan ismert.¹³⁷ A rendelkezésre álló források nyomán a hadjáratban illetve a csatában részt vevő bárók és nemesek neveit a mellékelt táblázat foglalja össze.

A Lašva menti csatában részt vevők névsora (Saját szerkesztés)

<i>Név</i>	<i>Tisztség</i>	<i>Vármegye</i> ¹³⁸
Bátmonostori Töttös László ¹³⁹ † ¹⁴⁰		Baranya, Valkó, Bács, Bodrog, ¹⁴¹ Fejér ¹⁴² és Zágráb ¹⁴³
Berzevici Péter ¹⁴⁴		Szepesi - ispán ¹⁴⁵
Csapi Miklós ¹⁴⁶		

¹³⁰ ZsO V. k. 2031., 2405. sz.; ZsO VI. k. 168. sz.

¹³¹ ZsO V. k. 1940., 1942., 1947. sz. „in conflictu cum Thureis pridem in regno Bozne periclitati forent” ZsO V. k. 1939. sz. – Az oklevelekből az adott személyek sorsának bizonytalansága olvasható ki.

¹³² ZsO V. k. 2255. sz.

¹³³ Zsigmond a Konstanzi zsinat szervezése miatt tartózkodott külföldön. Itinerárium, 99–100.

¹³⁴ Engel 1996. I. k. 5. o.; ZsO V. k. 1539., 1561., 1939–1940. sz.

¹³⁵ Engel 1996. I. k. 9. o.; ZsO V. k. 1000., 1030., 1566., 1573., 1597., 1942., 2031. sz.

¹³⁶ ZsO V. k. 1849., 1947., 2158. sz. A királyi nagypecséttel megerősített perhalasztások. – ZsO V. k. 2405. sz., ZsO VI. k. 168. sz. A különös jelenlét bíróságának halasztásai. (Lásd az 53. jegyzetet!)

¹³⁷ Gyulai Mihály fia, László híveivel együtt szállt szembe a törökkel. ZsO V. k. 2138. – Gyulai Frank feleségének 1416. július 27-én kiállított perhalasztásból kiderül, hogy férje mellett annak, embereit és familiárisait is elhurcolták a törökök. ZsO V. k. 2146. sz.

¹³⁸ Az adott személyeknek mely vármegyékben helyezkedtek el birtokai, emellett jelölve, ha azok ispáni címét is bírták.

¹³⁹ Zichy VI. k. 363. o.; ZsO V. k. 894., 1942., 1947. sz.

¹⁴⁰ 1416. február 18-án még fogságba eséséről szól az oklevél. ZsO V. k. 1566.; Zichy VI. k. 331.o. 1416. áprilistól pedig felesége özvegyként van említve. ZsO V. k. 1766., 2141. sz., VI. k. 136., 237., 439., 470., 485., 510., 524. sz.; Zichy VI. k. 406., 445., 436., 444. o., XII. k. 109. o. 1416. június elején kiadott oklevelekből elestéről lehet értesülni. ZsO V. k. 1942., 1947. sz.

¹⁴¹ Zichy V. k. 117. o.

¹⁴² Zichy VI. k. 363. o.

¹⁴³ Zichy VI. k. 445. o.

¹⁴⁴ Művészet Zsigmond király korában I. Szerk. Beke László – Marosi Ernő – Wehli Tünde. Budapest, 1987. 430. o. Berzevici Péter a királyi aula tagja és udvari lovag 1411 és 1419 között (Engel 1996. I. k. 499. o.), majd 1419-től 1433-ig tárnokmester (Engel 1996. I. k. 39. o.).

¹⁴⁵ Engel 1996. I. k. 198. o. A csata után hazatért, ezt bizonyítja 1419 és 1433 között betöltött tárnokmester tisztsége is. Engel 1996. I. k. 39. o.

¹⁴⁶ ZsO V. k. 1026. sz. Ozorai Pipo bandériumában vett részt a Lašva menti csatában. 1410-ben az aula tagja, mint udvari ifjú. Engel 1996. I. k. 499. o.

Név	Tisztség	Vármegye
Cseményi István ¹⁴⁷		Tolna ¹⁴⁸
Garai János ¹⁴⁹	ozorai bán ¹⁵⁰ sárkányrend tagja ¹⁵¹	
Gethe-i Mátyás fia, Tamás ¹⁵²		
Gimesi Forgács György ¹⁵³		Nyitra ¹⁵⁴
Gimesi Forgács Miklós ¹⁵⁵⁺¹⁵⁶		Nyitra ¹⁵⁷
Gyertyánosi Csép Jakab és Miklós ¹⁵⁸⁺¹⁵⁹		Krassó ¹⁶⁰
Gyulai Frank ¹⁶¹⁺¹⁶²		Baranya ¹⁶³
Gyulai Mihály fia, László ¹⁶⁴		Baranya ¹⁶⁵

¹⁴⁷ ZsO V. k. 636., 637. sz.; Zichy VI. k. 361. o.

¹⁴⁸ ZsO V. k. 636., 637. sz.; Zichy VI. k. 361. o.

¹⁴⁹ ZsO V. k. 791., 926. sz.; Évszázadokon át. Tolna megye történetének olvasókönyve I. k. Szerk. K. Balogh János. Szekszárd, 1978. (A továbbiakban: Tolna.) 260. o.

¹⁵⁰ Engel 1996. I. k. 496. o.

¹⁵¹ Engel 1996. I. k. 496. o.

¹⁵² ZsO VI. k. 627. sz.

¹⁵³ *Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család története.* Budapest, 1910. (A továbbiakban: Hunt-Paznan.) 102–103. o. Ozorai Pipo familiárisa, így a Lašva menti csatában részt vevő bandériumának a tagja. Később 1420-tól udvari lovag (Engel 1996. I. k. 503. o.)

¹⁵⁴ Engel 1996. I. k. 345. o.

¹⁵⁵ Hunt-Paznan. 102–103. o. – ZsO V. k. 1000. sz.

¹⁵⁶ 1416. november 11-én Gimesi Forgách Miklós felesége már özvegyként van említve (ZsO V. k. 2429. sz.). Azt nem tudni hol és mikor halt meg Miklós, de feltételezhetően a csatában vesztette életét.

¹⁵⁷ Engel 1996. I. k. 345. o. – ZsO V. k. 2429. sz.

¹⁵⁸ ZsO V. k. 1539., 1901., 1939., 1940., 1948., 2405. sz. Ozorai Piponak a bandériumába tartóztak (Engel 1996. II. k. 51. o.). Gyertyánosi Csép Jakab Krassó megye alispánja is volt (Engel 1996. I. k. 145. o., II. k. 51. o.).

¹⁵⁹ ZsO V. k. 1901. sz. Ozorai Pipo oklevele Jakab és Miklós feleségeit özvegyként említi. Az oklevelek a későbbiekben sem említik őket, így biztosnak tűnik, hogy vagy a csatában vagy az azt követő események során vesztették életüket.

¹⁶⁰ Engel 1996. I. k. 145. o.

¹⁶¹ 1416. július 27-én Gyulai Frank felesége panaszára Zsigmond felmenti őket minden peres ügy alól és „Együttal megtiltja a nádornak, az országbíróknak, az ország gubernator-ainak és összes többi egyházi és világi bírójának, valamint bírói helyetteseiknek, hogy bárki kérésére az említett ideig és kivétellel Frank felesége és fiai ellenében ítélezzenek, s őket bíróságuk elé állítsák”, amíg férje a török fogságból haza nem tér. Ebből az oklevélből kiderül, hogy nem csak ő, de familiárisai is fogságba estek 1415-ben (ZsO V. k. 2146. sz.). A Lašva menti ütközetben, mint Maróti János familiárisa vehetett részt. Frankot egy 1410. március 2-án kiadott oklevél Maróti János familiárisaként említi (Engel 1996. II. k. 93. o. – ZsO II/II k. 7392. sz.).

¹⁶² Valószínűleg Gyulai Frank soha nem tért haza, az nem tudható, hogy csatában vagy fogságban halt-e meg, de 1417. december 21. feleségét már özvegyként említi az oklevél. (ZsO VI. k. 1270. sz.)

¹⁶³ ZsO II/I. k. 5004. sz. Baranya megyei alispánhoz és szolgabíróhoz fordultak jogi ügyben, ebből feltételezhető, hogy ebben a megyében volt/voltak birtokaik. Emellett tudható, hogy két ízben is betöltötte a baranyai alispáni pozíciót: 1400–1402, 1404–1409 között. (Engel 1996. I. k. 104., 499. o.)

¹⁶⁴ ZsO V. k. 2138. sz. Az oklevél szerint török fogságba esett. Azt nem közli, hogy melyik évben, de valószínűleg 1415-ben kudarcot vallott katonai fellépésről van szó ebben az esetben.

¹⁶⁵ ZsO V. k. 2138. sz. A Baranya megyei birtokokat 1416-ban minden valószínűség szerint az addigi Boszniában teljesített szolgálatukért kapták atyai „patruelis” testvérével, Gyulai Path fia, Kelemennel. Arra nincsen adat, hogy testvére is részt vett volna a hadjáratban. A jutalmat is azért kapta, mert sike-

<i>Név</i>	<i>Tisztség</i>	<i>Vármegye</i>
Hasaagh-i János fia, Márton ¹⁶⁶		
Harapki Botos János ^{167,168}	volt székely ispán ¹⁶⁹	
Izményi János ¹⁷⁰		
Jutai Jakab ¹⁷¹		
Jutai Márton fia, Kelemen ¹⁷²		Somogy ¹⁷³
Lomnicai György fia, János ¹⁷⁴		
Maróti János ¹⁷⁵	volt macsói bán ¹⁷⁶ sárkányrend tagja ¹⁷⁷	Baranya, Békés és Valkó ¹⁷⁸
Medvei [Albeni] ? ¹⁷⁹		
Meggyesi István ¹⁸⁰		Szabolcs ¹⁸¹
Mérei Jakab fia, János ¹⁸²		Somogy ¹⁸³

resen tartott meg több boszniai várat a törökkel és más ellenséggel szemben valószínűleg 1415 előtről lehet ebben az esetben szó.

¹⁶⁶ ZsO V. k. 1030. sz. Az oklevél szerint azért kapott halasztást, mert nem régen érkezett meg „de exercitu regio in regno Bozne devicto”.

¹⁶⁷ ZsO V. k. 2255. sz. Maróti János és Szerdahelyi Ders Márton neve után következik a török fogságból kiváltandó személyek sorában.

¹⁶⁸ Az okleveles források 1416 után nem szólnak róla. Az utolsó információ 1416. szeptember 4-ről való, mely szerint török fogságban van (ZsO V. k. 2255. sz.). Ezért feltételezhető, hogy vagy a csatában, vagy az azt követő fogságban halt meg.

¹⁶⁹ Engel 1996. I. k. 193. o. 1411 és 1416 között az udvar tagja. Engel 1996. I. k. 499. o.

¹⁷⁰ ZsO V. k. 1573. sz.

¹⁷¹ ZsO VI. k. 278. sz.

¹⁷² Zichy. VI. k. 437. sz.

¹⁷³ Zichy. VI. k. 437. sz.

¹⁷⁴ ZsO V. k. 1597. 1416. február 21-én kap perhalasztást az előző évi bosnyák és török ellenes hadjárat miatt.

¹⁷⁵ ZsO V. k. 926. 2255. sz. Tolna. 260. o.

¹⁷⁶ Maróti János három alkalommal is betöltötte a macsói báni tisztséget: 1397-ben, 1398–1402-ben és 1402–1410-ben. Engel 1996. I. k. 29. o.

¹⁷⁷ Engel 1996. I. k. 491. o.

¹⁷⁸ Engel 1996. I. k. 454., 324., 270. o.

¹⁷⁹ Wertner: A Garaiak 54–76. o. A forrásokból nem derül ki a személy keresztnéve, de testvére Medvei [Albeni] János világi – dalmát-horvát bán 1414–1419 (Engel 1996. I. k. 25. o.) – és egyházi – pécsi püspök 1410–1421 (Engel 1996. I. k. 73. o.) – tisztségeiből kiderül, hogy befolyásos nemes úrral van szó. A rendelkezésre álló forrásokból feltételezhető, hogy a csatában nem a dalmát-horvát bán vett részt. Ugyanis az 1416. október 26-án kiadott oklevél Albeni [Medvei] János fivérének hazatértét közli (Zichy VI. k. 426–427 o.).

¹⁸⁰ ZsO V. k. 1580. sz., VI. k. 168., 545. sz.

¹⁸¹ ZsO II/2. k. 6899. sz. A hatalmaskodásból keletkezett károkért a pénzbüntetést Szabolcs megye egyik szolgabírája előtt kellett kiegyenlítenie a családnak. 1414. június 17-én Zsigmond parancsa szerint a Leleszi konventnek Szabolcs vármegyében több birtokot is vissza kellett foglalni. A jogtalan birtokfoglalók között Meggyesi István neve is ott szerepel. (ZsO IV. k. 2145. sz.) Majd a hatalmaskodások tovább folytatódtak 1416-ban. (ZsO V. k. 1560. sz., VI. k. 168., 441., 545. sz., VII. k. 1398., 1471. sz.) Az oklevelekben Meggyesi István testvérei, Zsigmond és László is fel van sorolva, így ez is alátámasztja, hogy Szabolcs megyében több birtokuk is lehetett.

¹⁸² DL 49311.

¹⁸³ A Somogy megyei alispánokhoz és a szolgabírákhoz szolt a levél, ebből kiderül, hogy az említett birtokok ebben a vármegyében helyezkedtek el. DL 49311.

<i>Név</i>	<i>Tisztség</i>	<i>Vármegye</i>
Monoszlói Csupor Pál ^{184†185}	szlavón bán ¹⁸⁶	Körös és Zágrab - ispánja ¹⁸⁷
Osztopáni György ¹⁸⁸		
Panyolai Lőkös fia, Zsigmond ¹⁸⁹		Szabolcs, ¹⁹⁰ Szatmár ¹⁹¹
Régyi Márton fia, János ¹⁹²		Bodrog ¹⁹³
Sóvári Soós Simon ^{194†195}		Szepes, ¹⁹⁶ Sáros, Zemplén ¹⁹⁷
Szerdahelyi Ders Márton ^{198†199}	volt alnádor ²⁰⁰ volt asztalnokmester ²⁰¹	Somogy ²⁰²
Teszéri Benedek fia, László ²⁰³		Nyitra ²⁰⁴
Upori Imre fia, László ²⁰⁵		

¹⁸⁴ Magyarország történeti kronológiája I. Szerk. *Benda Kálmán*. Budapest, 1981.; Tolna 260. o.

¹⁸⁵ Csupor Pál Hervoja személyes bosszújának lett áldozata, erről Thuróczy és Bonfini is megemlékezik (*Bonfini* 3.3.140. – *Thuróczy*, 351. o.). Egy 1420. május 10-én kelt oklevél szerint Csupor Pál a törökök elleni háborúban esett el (ZsO VII. k. 1721. sz.). Az oklevél az 1415-ös ütközetre utalhat.

¹⁸⁶ ZsO IV. k. 1713., 1729., 1753., 1957., 1957., 2558. sz., V. k. 70., 597., 603., 1275. sz. – *Engel* 1996. I. k. 20. o.

¹⁸⁷ ZsO II/2. k. 7572. sz., III. k. 8., 244., 297., 715., 1553. sz.

¹⁸⁸ Fejér X/5. k. 809. o.

¹⁸⁹ ZsO V. k. 1330. sz.

¹⁹⁰ ZsO V. k. 1330. sz.

¹⁹¹ ZsO III. k. 764. sz., IV. k. 176., 268. sz.

¹⁹² ZsO V. k. 2158. sz.

¹⁹³ ZsO V. k. 2158. sz. Az oklevelet Zsigmond Bodrog megye alispánjához küldte, ebből következik, hogy Jánosnak és családjának a megyében lehettek birtokai.

¹⁹⁴ ZsO V. k. 1561. sz. 1416. február 17-én perhalsztást kap a bosnyákok és törökök ellen régen „pridem” lezajlott – valószínűleg az 1415-ös katonai akcióról van itt szó – hadjárat miatt. Egy következő, május 4-én kiadott oklevélből kiderül, hogy János esztergomi érsek zászlaja alatt vett részt az említett katonai vállalkozásban. ZsO V. k. 1849. sz.

¹⁹⁵ ZsO V. k. 2326. sz. Az oklevél 1416. szeptember 28-án Sóvári Soós Simon feleségét már özvegynek nevezi, és a későbbi oklevelek is (ZsO VI. k. 223. sz., VII. k. 1067. sz., IX. k. 270. sz.) ezt támasztják alá, így szinte biztos, hogy az 1415-ös bosnyákok elleni háborúban vesztett el.

¹⁹⁶ ZsO III. k. 131. sz., V. k. 1449., 1919. sz., VII. k. 838., 1067. sz. Sóvári Soós Simon feleségének, Margitnak ebben a megyében voltak birtokai.

¹⁹⁷ ZsO V. k. 1408. sz. Sóvári Soós Simon felesége tiltakozok férje zempléni és sárosi (ZsO X. k. 900. sz.) birtokainak a háborgatása ellen 1416. januárjában.

¹⁹⁸ A török fogságba lévő nemesek névsorában szerepel, Márton bán. (ZsO V. k. 2255. sz.) Igaz, nem a teljes név szerepel, de egy 1418. június 28-án keltezett oklevél tanúsága szerint a kiállítás napján Szerdahelyi Ders Márton már hazafelé tartott a török fogságból. ZsO VI. k. 2103. sz.

¹⁹⁹ Szerdahelyi Ders Márton sorsa bizonytalan, egy 1418. április 30-án kiállított oklevél szerint Marótiával együtt hazatért, de nem sokkal utána meghalt (ZsO VI. k. 1828. sz.). Egy 1420. március 7-én kelt királyi parancslevélből az derül ki, hogy fogságban halt meg (ZsO VII. k. 1460. sz.). Halálának ideje és helye bizonytalan, de valószínűsíthető, hogy ha nem is közvetlenül a csatában, de az azt követő események okozhatták halálát.

²⁰⁰ *Engel* 1996. I. k. 5. o.

²⁰¹ Szerdahelyi Ders Márton asztalnokmester 1404-1406 között. *Engel* 1996. I. k. 47. o.

²⁰² Somogy megye ispánja 1405 körül. (*Engel* 1996. I. k. 176–177. o.) A Somogy vármegyei Kaposújvár várának birtokosa is. *Engel* 1996. I. k. 336. o.

²⁰³ ZsO V. k. 1768. sz.

²⁰⁴ ZsO V. k. 1758. sz. Fogságba került és kiváltása díját birtokának zálogba adásával kívánta előteremteni 1416. április 11-én.

²⁰⁵ ZsO VI. k. 320. sz. 1417. április 15-én kelt oklevél szerint „nunc in captivitate” van.

A szembenálló erők nagysága

A szembenálló seregek létszámáról semmilyen forrás nem áll rendelkezésre. A rendelkezésre álló közvetett adatokból a bosnyák–török sereg túlereje tűnik ki a magyar hadakkal szemben. Ragusa a magyar királynak 1415. augusztus 18-án küldött levele is a török csapatok létszámförlényét erősíti.²⁰⁶

A magyar sereg

A bárók vezette magyar sereg létszámáról a következőket lehet tudni. Ozorai Pipo²⁰⁷ és Kanizsai János esztergomi érsek²⁰⁸ személyesen nem, de bandériumaik jelen voltak. A XV. század elején egy bandérium 150–200 lándzsából állt, egy lándzsába három katona tartozott – egy lovas és két íjász.²⁰⁹ A számítások alapján Ozorai és Kanizsai bandériuma 900 és 1200 fő között mozoghatott. Arról további forrás nem szól, hogy a résztvevő bárók hány fős csapatokkal is lehettek jelen az 1415-ös katonai expedícióban. Garai János, Maróti János és Monoszlói Csupor Pál esetében kérdés, hogy saját bandériumai jelen lehetek-e a csatában. A bárói rang egyik kiváltsága a saját zászló alatti vonulás.²¹⁰ A saját csapatok számát növeli a fentebb említettek mellett, hogy a sereg parancsnokai közül kettő a befolyásos Garai és Maróti család tagja, így akár több katonával is részt vehettek. A tanulmány szempontjából fontosabbnak számíthat, hogy a bárói rang nem a családra, hanem az adott személyre vonatkozott.²¹¹ Tehát a családi hovatartozás inkább politikai és anyagi erőforrás szempontjából lehet fontos.

Az előbbiekből kiindulva az 1415-ös expedícióban Garai János, Maróti János, Monoszlói Csupor Pál és Szerdahelyi Ders Márton bárói joggal rendelkezhetek saját bandériumokkal. Ezt a rendelkezésre álló források nem erősítik meg, de a feltételezés jogos, mivel befolyásos és nagyhatalmú urakról lévén szó, bárói rangjuk egyik fő privilégiumáról valószínűleg nem mondhattak le. Az oklevelekből csupán a már említésre került Ozorai és Kanizsai bandériumainak részvétele biztos. Emellett kérdés, hogy Ozorain és Kanizsain kívül hány olyan báró lehetett, aki csupán bandériumait, esetleg familiárisát küldte. Eberhard főkancellár²¹² esetében is valószínűsíthető bandérium küldése, hiszen

²⁰⁶ „Ipsi tamen Hungari pauci fuerunt, nullo respectu quantitatis Theucrorum...” *Gelcich* 1887. 250–252. o.; ZsO V. k. 953. sz.

²⁰⁷ 1415. szeptember 5-én keltezett perhalasztás szerint Csapi Miklós „sub vexillo magnifici viri Pyponis de Ozora Themesiensis” vonult Boszniába. Magyar Országos Levéltár, Diplomatikai Fényképgyűjtemény (a továbbiakban: DF) 254 352.; ZsO V. k. 1026. sz. – Egy 1416. május 16-i perhalasztásból tudható, hogy Gyertyánosi Csépj Jakab Boszniába eltűnt „versus Bosniam motum sub banderio fidelis nostri Piponis de Ozora Comitiss Themesiensis essent.” *Pesty*: Krassó III. 283. o.; *Történelmi Tár*, 1884. 419. o.; ZsO V. k. 1901. sz.

²⁰⁸ *Engel* 1996. I. k. 64. o.; ZsO V. k. 1849. sz.

²⁰⁹ Bővebben: *C. Tóth Norbert*: Az 1395. évi lengyel betörés. A lengyel–magyar kapcsolatok egy epizódja. In: *Neumann Tibor – Rácz György* (szerk.): *Honoris causa*. Tanulmányok Engel Pál tiszteletére. Budapest–Piliscsaba, 2009. 447–485. o.

²¹⁰ *Engel Pál*: Zsigmond bárói. In: *Engel* 2003. 229–230. o.

²¹¹ Uo. 229. o.

²¹² 1404–1419-ig főkancellár, mellette zágrábi és váradi püspök. *Engel* 1996. I. k. 89. o.

az általa mindenben támogatott unokaöccsei, az Albeni [Medvei] fivérek egyik tagja is ott volt a hadjáratban.²¹³ Sőt, a legidősebb fivér, Albeni [Medvei] Péter dalmát–horvát bán maga is részt vett 1413-ban Hervoja birtokainak elkobzásában. Az 1415-ös hadjáratban már nem lehetett jelen, mivel előző évben meghalt; testvére, Albeni [Medvei] János követte a báni tisztségben.²¹⁴ A rendelkezésre álló források alapján feltételezhető, hogy az Albeni családból nem János vett részt a csatában, ugyanis az 1416. október 26-án kiadott oklevél Albeni [Medvei] János fivérének hazatértét közli.²¹⁵ Az Albeni fivérek valamely tagjának szerepvállalása miatt Eberhard bandériumküldése nem zárható ki.

A hadsereg nem csupán az említett bárók fegyveres erejéből állt, hanem más nemesekből és ezek familiárisaiból. Többen a királyi aula tagjai vagy annak volt tagjai: Berzevici Péter,²¹⁶ Bátmonostori Töttös László,²¹⁷ Harapki Botos János.²¹⁸ Az említett személyek mit a királyi bandérium tagjai vehettek részt a csatában. A fegyveres csapatok létszámát még becslés szintjén sem lehet meghatározni. Természetesen több nemes eltűnéséről vagy elcsézéséről maradt fent okleveles forrás, de korántsem annyi, amennyiből hiteles létszámmra lehetne következtetni.

A török–bosnyák sereg

A török–bosnyák sereg nagyságáról csakúgy, mint a magyar hadakéről, nem maradtak fent adatok. Igaz, a török csapatok esetében rendelkezésre állnak olyan források, melyek konkrét számokról tudósítanak, de ezek túlzóak, ezért fenntartással kell kezelni őket. Klaić szerint 1413-ban Hervoja a szultántól 30 000 fős török támogatást kapott.²¹⁹ Az 1414. augusztus 30-án Zsigmondnak kelt levél 20 000 fős török seregről beszél Hervoja vezetése alatt, mely Dalmáciára, Zengg városára támadt.²²⁰ A két adat rendkívüli török fellépésre engedne következtetni. A két számból az utóbbin erősen rajta hagyhatta nyomát a töröktől való félelem, mely túlzásokhoz vezethetett. Klaić számadata már nehezebb kérdés, hiszen okleveles forrás is megemlíti, de ennek ellenére is túlzónak kell tartani.²²¹ Ezek a számadatok feltételezhetően a török segítség mértékére és nem valós katona létszámokra utalhatnak.

Ragusa 1415. június 28-án Zsigmondhoz küldött levelében tudatta, hogy a török sereget Iszak bég vezeti. A városállam szerint a török elsődleges célja már nem Bosznia

²¹³ 1416. október 26-án kelt levélben Albeni (Medvei) János pécsi püspök (*Engel* 1996. I. k. 73. o.) fivére hazajöveteléről ad hírt (Zichy VI. k. 426–427. o.). A levél nem tesz említést a fivér keresztnévéről. *Mályusz* 1984. 58. o.

²¹⁴ *Engel* 1996. I. k. 25. o.; *Mályusz* 1984. 58. o.

²¹⁵ Zichy. VI. k. 426–427. o.

²¹⁶ Igaz, 1416. szeptember 4-én kelt rendeletben Maróti János és Szerdahelyi Ders Márton neve mellett szerepel, mint azon személyek, akiket a török fogságból ki kell váltani, de ekkor még nem báró, csak 1419-től. Ekkor még az aula tagja. *Engel* 1996. I. k. 499. o.

²¹⁷ ZsO V. k. 994., 1566. sz. – Bátmonostori Töttös László 1398 és 1413 között tartozott a királyi aulába. *Engel* 1996. I. k. 493. o.

²¹⁸ Harapki Botos János az aula tagja 1411 és 1416 között. *Engel* 1996. I. k. 499. o.

²¹⁹ *Klaić* 1890. 268. o.

²²⁰ ZsO IV. k. 2407. sz. Berengar de Muntmany I. Ferdinánd aragón királyhoz küldött levelében olvasható.

²²¹ *Fermentžin* 1892. 98. o.

dúlása volt – mivel az már fizette az adót a szultánnak –, hanem azon túli területek fosztogatása.²²² A magyar sereg feltételezhetően egy szervezett török haddal találta szembe magát, ami a bosnyák csapatokkal egészült ki. A rendelkezésre álló forrásokból nem derül ki, hogy ki vezethette az egyesült bosnyák–török hadakat. A fentebbi adatokból pontos létszámra nem lehet következtetni, de azt megmutatják, hogy a török nagy erővel jelent meg a bosnyák térségben, mellyel a Magyar Királyságnak számolnia kellett.

Nemzetközi helyzet a csata tükrében

Magyar vonatkozásain túllépve vizsgálatot érdemel a csata európai szintű megítélése is. Ebben az esetben abból az alaptézisből kell kiindulni, hogy Zsigmond igyekezett a Lašva környéki csata minden politikai tényezőjét kihasználni. Erre az első bizonyíték az 1414. nyár végén kiadott oklevél, melyben a magyar uralkodó arra szólítja fel Ulászló lengyel királyt, hogy hagyjon fel a fegyveres harcokkal a Német Lovagrend ellen, és tartalékolja erőit a jövő nyári török ellenes hadjáratra.²²³ Az 1412. március 15-én Lublóban aláírt béke megalapozta a két uralkodó és a két ország közötti jó viszonyt.²²⁴ Zsigmond a békében jelentős engedményeket tett Ulászlónak,²²⁵ ezért is számíthatott a lengyel részvételre. Emellett Ulászló testvérének, Vitold litván nagyfejedelemnek a fellépése sem volt kizárva. A zsigmondi elképzelés 1415 nyarán nem valósult meg. A konstanzi zsinaton 1415. augusztus 17. körül több felszólító levelet intézett, többek között Ulászló lengyel uralkodóhoz, Vitold litván nagyfejedelemhez és a Német Lovagrendhez, amelyben az egymás elleni ellenségeskedés befejezésére és Magyarország megsegítésére szólította fel őket a török ellenében.²²⁶

A konstanzi zsinat lépései mellett Zsigmond régi ellenfelére is gondolva, Velencét megvádolta a töröknek történt segítségnyújtással.²²⁷ A Magyar Királyság és a városállam közötti feszültséget Dalmácia birtoklása okozta. Ennek első katonai konfliktusában (1411/1412) Zsigmond alulmaradt.²²⁸ A két fél viszonya továbbra is feszült volt. Hervoja ezt az ellentétet 1415 előtt megpróbálta kihasználni, de a köztársaság sem kívánt ekkorra már Európa egyik legnagyobb urával idő előtt konfrontálódni, ezért visszautasította a bosnyák úr javaslatát.²²⁹ Velence tartózkodó álláspontja ellenére salétrom és kötél kivitelét enge-

²²² „Habemus etiam per mercatores nostros de Scлавnia, qualiter unus caporalis nominatus Isach Theucer congregat ad Scopiam gentes Theucas, qui his diebus expectatur in Boszna pro eundo ad raubarías versus ponentem extra regnum Bosne, in quo regno nil depredantur. Que omne contrate sunt ad ipsorum obedienciam, dando tributum domino imperatore Theucrorum pro se conservando.” *Gelcich* 1887. 249–250. o.; *Thallóczy*: Hervoja, 6. o.

²²³ ZsO IV. k. 2367. sz.

²²⁴ *Mályusz* 1984. 84–85. o.

²²⁵ *Mályusz* 1984. 85. o.

²²⁶ ZsO V. k. 948–952. sz.

²²⁷ *Ljubić* 38. jegyzetben idézett munkája, 209. o. Velence Zsigmond vádjaira 1415. augusztus 30-án kiadott levelét egész Európának címezte – francia, angol, aragóniai királyok, Ernő osztrák herceg, savoyai gróf, bajor herceg, rajnai palotagróf, narbonne-i érsek és avignoni vikárius. Velence önmaga védelmére felemlíti Zsigmond 1396. évi nikápolyi vereség utáni megmentését és hazaszállítását. ZsO V. k. 975. sz.

²²⁸ *Mályusz* 1984. 91–93. o.; MT 159. o.

²²⁹ *Klaić* 1890. 268. o. Hervoja az egykori városát, Spalatot akarta visszafoglalni és ehhez próbálta kérni Velence segítségét. Az elképzelés szerint, ő szárazföldről, míg Velence a tenger felől keríti be Dalmáciát. Hervoja okot is adott Velencének, méghez a Nápolyi Lászlóval kötött megegyezést, melyben

délezte és akár fizetés nélkül adott belőle.²³⁰ Ezért valószínűleg nem nélkülözött minden valóságálatot a magyar király azon reakciója, amivel igyekezett ellenfelét a kereszténység árulójának, így egyben a török cinkosának beállítani. De Velence sem igyekezett rendezni a helyzetet. Ezt támasztja alá egy 1415. szeptember 10-én kelt velencei levél, melyben a konstanzi követségnek válaszolva Zsigmond vádjait elutasítja, de arra a felszólításra, hogy béküljön a magyar uralkodóval, elodázó választ ad.²³¹

Zsigmond Velencével szembeni politikai harca érthető. Annál érdekesebb a lengyel király és a litván nagyfejedelem 1415. október 18-án a konstanzi zsinathoz írt levele. A két uralkodó politikai segítségnyújtás mellett – követeket menesztett Hervojáához és a törökhöz – tudatta, hogy ha a fegyverszünet alatt a békekötés nem valósul meg, akkor minden erővel Zsigmond segítségére sietnek. A levél második része is érdekes, amiben visszautasítják azon vádakot, hogy a magyar vereség a beleegyezésükkel történt.²³² A lengyel és litván uralkodót rosszul érinthette a vád, hiszen komoly lépésnek számított követküldésük Hervojáához és a török szultánhoz. Ennek eredményéről források nem szólnak, de a két állam diplomáciai beavatkozása mutatja, hogy a Lašva környéki csata milyen jelentős volt a politikai következményeket tekintve. A lengyel és litván ajánlat még ezen év december 7-én a bécsi egyetemhez küldött konstanzi levélben is összefoglalásra került. Valamint a török segítségnyújtás rágalmának elutasítása is.²³³

A nemzetközi szál belefűzése a csata vizsgálatába kicsit idegennek tűnhet, de végki-fejlete fontos tényre hívja fel a figyelmet. A magyar király ellenséges vádjai Velencével kapcsolatban érthetőek, hiszen egy Zsigmondhoz hasonló mentalitású politikus a csata veszteségéből igyekezett előnyt kovácsolni a nagypolitikában. Figyelmet érdemlő, hogy Dalmácia területén és a tengeri kereskedelemben Velencének is komoly összetűzései és veszteségei voltak a törökkel. Velence reakciója a vádakra még érdekesebb, hiszen válaszában a címzettek között Európa majd összes vezető személye fel lett sorolva, kivétel a lengyel és a litván uralkodó. Ezzel szemben utóbbi kettő is – hasonlóan Velencéhez – azzal lett megvádolva, hogy lepaktált a törökkel.

A választ 1414-ben kell keresni, amikor is Zsigmond a lengyel királyt erői tartalékolására kérte a következő év nyarára tervezett törökellenes fellépéshez.²³⁴ Valószínűleg Zsigmond az 1415-ben Boszniába irányuló katonai akciót keresztes háborúnak tervezhette. Ha a lengyel király részt vállal a küldetésben, akkor nem kizárt, hogy testvére, Vitold segítsége is számításba jöhetett volna. A magyar sereg és a lengyel segédcsoportok közös akciója nem új keletű, hiszen már 1408-ban is sikerrel léptek fel Bosznia ellen.²³⁵ Az 1415-ös

---

a városállam megvásárolta Dalmáciát. Hervoja valószínűleg arra nem gondolt, hogy ekkora Zsigmond olyan nagy európai befolyásra tett szert, mellyel Velence nem szeretett volna idő előtt szembe kerülni.

²³⁰ ZsO V. k. 610. sz.

²³¹ ZsO V. k. 1052. sz.

²³² ZsO V. k. 1138. sz. Ulászló lengyel király és Vitold litván nagyfejedelem értesítette János esztergomi érseket és a magyar bárókat, hogy követeiket elküldték a szultánhoz és Hervojáához a fegyverszünet és a fogságba lévő magyar urak érdekében.

²³³ ZsO V. k. 1306. sz. A lengyel és a litván követek a konstanzi zsinaton felajánlották közvetítő szerepüket a magyarok és a törökök közötti fegyverszünet illetve békekötés elősegítésében. De, sikertelenség esetén Magyarország segítségére sietnek.

²³⁴ ZsO IV. k. 2367. sz.

²³⁵ *Kláié* 1890. 254. o.

fellépésben lengyel csapatok nem vettek részt. A forrásokból kiderül a magyar sereg számbeli hátránya a törökkel szemben, ami a csata egyik döntő tényezője volt.²³⁶ A lengyel és (esetleg) litván csapatok részvétele a fegyveres összecsapásban a csata kimenetele és a magyar érdekek szempontjából mindenképpen pozitív lett volna.

A Lašva környéki csatának egyetlen győztese a török lett, hiszen újra megvetette lábát a politikailag megosztott Boszniában, és balkáni expanziós politikájának legnagyobb ellenfelére, a Magyar Királyság seregére vereséget tudott mérni. A fenti vizsgálódásból érzékelhető, hogy Boszniára a törökellenes védelmi zónában a továbbiakban csakis fenntartásokkal lehetett számítani.

Az 1415. július elején történtek kapcsán még sok kérdés vár megválaszolásra. Remélhetőleg jelen tanulmány a rendelkezésre álló források segítségével ki tudta emelni eddigi mellőzöttségéből a Lašva környéki csatát, mely magyar szempontból komoly kudarcnak számított ugyan, ennek ellenére fontos részét képezheti a magyar–török harcok és a magyar végvári vonal kialakulásának elkövetkezendő kutatásaiban.

²³⁶ *Gelcich* 1887. 250. o.; *Fermeđžin* 1892. 102. o.

KÁROLY KRANZIERITZ
THE BATTLE AROUND LAŠVA

Summary

Recent history- and military history books speak very shortly about the battle around Lašva in 1415. Some Hungarian experts of the period (Pál Engel, Elemér Mályusz, Ferenc Szakály, Lajos Thallóczy), as well as their Southern Slav fellows (Sima Ćirković and Vjekaslav Klaić) refer to the Hungarian defeat in 1415, but none of them has gone into detailed research.

The present paper endeavors to explore the events and circumstances of the battle around Lašva, using the help of available charters and narrative sources. In addition to presenting the antecedents and the preparations of both parties (Hungarians and Bosnians), it attempts to determine the date and location of the battle. When exploring the size of the opposing armies, Turkish and Bosnian troops are analyzed together. The end of the paper discusses the international consequences of and reactions to the events around Lašva.

The annex contains a chart listing the people who took part of the battle around Lašva.

KÁROLY KRANZIERITZ
LA BATAILLE DANS LES ENVIRONS DE LAŠVA EN 1415

Résumé

Les sciences historiques et militaire contemporaines ne sont pas loquaces sur la bataille qui s'est déroulée dans les environs de Lašva en 1415. Les chercheurs hongrois (Pál Engel, Elemér Mályusz, Ferenc Szakály et Lajos Thallóczy) et slaves du Sud (Sima Ćirković et Vjekaslav Klaić) qui s'occupent de cette époque ne font que mentionner la défaite de 1415 des Hongrois sans procéder à une analyse plus en détail.

La présente étude cherche à examiner les événements et les circonstances de cette bataille sur la base de diplômes et de sources narratives. Elle présente les préparatifs des parties belligérantes hongroise et bosniaque et tente de déterminer la date et le lieu de la bataille. Elle examine les effectifs des armées adverses en analysant ensemble les troupes turques et bosniaques. Pour finir, l'étude décrit les conséquences internationales de la bataille près de Lašva.

Le tableau en annexe de l'étude fait apparaître les personnes ayant participé à cette bataille.

KÁROLY KRANZIERITZ
DIE SCHLACHT BEI LAŠVA IM JAHRE 1415

Resümee

Die heutige Militär- und Geschichtswissenschaft formuliert ziemlich wortkarg, wenn es um die Schlacht bei Lašva im Jahre 1415 geht. Die Erforscher der Zeit –Pál Engel, Elemér Mályusz, Ferenc Szakály und Lajos Thallóczy – verweisen zwar ähnlich ihren südslawischen Kollegen Sima Ćirković und Vjekaslav Klaić auf die ungarische Niederlage im Jahre 1415, lassen sich jedoch nicht auf detailliertere Untersuchungen ein.

Die vorliegende Studie versucht mit Hilfe der zur Verfügung stehenden urkundlichen und epischen Quellen die Ereignisse und Umstände der Schlacht bei Lašva zu untersuchen, wobei die Vorbereitung der beiden Gegner – Ungarn und Bosnier – und deren Vorgeschichte vorgestellt werden. Es wird der Versuch unternommen, den Zeitpunkt und den Ort der Schlacht zu bestimmen. Untersucht wird auch die Stärke der einander gegenüberstehenden Heere, wobei in diesem Teil die türkischen und bosnischen Truppen gemeinsam analysiert werden. Am Ende der Studie finden wir die Folgen und das Weiterleben der Ereignisse bei Lašva in internationalem Kreis.

In der Tabelle, die der Studie beigelegt ist, wurden die in der Schlacht bei Lašva teilnehmenden Personen angeführt.

КАРОЙ КРАНЦИЕРИТЦ

БИТВА ПРИ МЕСТЕЧКЕ ЛАШВА

Резюме

Современная военная и историческая наука весьма немногословно отзываются о битве, которая произошла в районе местечка Лашва в 1415 году. Исследователи этой эпохи – Пал Энгель, Элемер Майус, Ференц Сакай и Лайош Таллоци делают напоминания о поражении венгров в 1415 году, так же, как и их южно-славянские коллеги Сима Чиркович и Векаслав Клаич, но более подробные анализы не производят.

Настоящая работа с помощью имеющихся в распоряжении дипломных и повествовательных источников старается проанализировать события и условия битвы в районе Лашвы, показывая при этом подготовку обеих сторон – венгров и боснийцев – и предшествующие этому события. Автор пытается определить дату и точное место битвы. Определяется величина противостоящих войск, здесь дается совместный анализ турецких и боснийских войск. В конце статьи дается анализ последствий событий, происшедших возле местечка Лашва, и показывается, как продолжалась жизнь дальше.

К статье в виде приложения составлена таблица, в которой указаны лица, принявшие участие в битве при Лашве.

A HADTÖRTÉNETI INTÉZET ÉS MÚZEUM KÖNYVTÁRA

KOVÁCS LÁSZLÓ

A magyar kalandozások
zsákmányáról

